

Beskrifning öfver Eura socken

af

Gustaf Israel Lindström.

(Aftryck ur tidskriften Suomi 1849.)

Med en karta.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapet's Tryckeri.
1850.

Imprimatur: *H. Molander.*

Beskrifning öfver Eura Socken

af

G. J. Lindström.

Uti ett arbete, hvars hela förtjenst är ett blott ordnande af gifna förhållanden och en trogen framställning af desamma eger läsaren rättighet att fordra redogörelse för de källor som vid dess affattande anlåtats. Af sådan orsak äro materialierna till denna sockenbeskrifning angifna i beskrifningen, så ofta sammanhanget det medgifvit; men för att icke utstyra texten med noter, hänvisa vi ur den till följande uppgifter.

Till grund för framställningen af Euras tillstånd i äldre tider ligga, utom pastoratets kyrkoböcker — som i ämnen hörande inom deras område meddela uppgifter intill närvarande tid —: En kort ekonomisk beskrifning öfver Eura Socken (manusk.) af Kyrkoh. J. Laihiander; Afhandling om presterliga tjänstgöringen och aflöningen, J. Tengström. Åbo 1821. del. 2. pag. 358—401; Åbo stifts herdaminne, C. H. Strandberg. Åbo 1832. del. 1. pag. 211—216; och äro uppgifterna derur hemtade, så framt icke någon annan källa anföres. Rörande dess

närvarande tillstånd, hafva, så ofta vi derom varit okunnige, sakkunnige personer på orten godhetsfullt gått oss tillhanda. De upplysningar, den vanliga kartebeskrifningen som åtföljer sockenkartor meddelar, äro hemtade ur den kartebeskrifning öfver Eura socken som förvaras i Landtmäteri-Öfverstyrelsens arkiv, och citeras dessa uppgifter icke särskilt.

1. Handlingar rörande undersökningar på dessa trakter. Bergskontorets arkiv.
2. Anvisning på malm- och bergarter uti Storfurstendömet Finland, af C. O. Bremer. Åbo 1837. del. 1. pag. 101, 102.
3. Uppgifterna öfver Pyhäjärvi sjös vattenstånd och egenheter äro meddelade af Ingeniör-Löjtnanten Herr A. Appelberg.
4. Undersökning och Betänkande om Kautua ämynning och jernbruk år 1843 af A. F. Hällström. Väg- och Vattenkommunikationskontorets arkiv.
5. Finland och dess inneväanare, af Fr. Rühs. (öfvers.) Stockholm 1827. del. 1. pag. 116.
6. Syninstrument öfver Kauttua fors d. 27 och 28 sept. 1687 samt Kauttua bruks fundationsbref d. 12 juni 1689; verif. afskrifter.
7. De lat. växtnamnen äro af Linné, såframt namngifvaren icke särskilt ungifves, och betecknar: "DC." A. P. de Candolle, "Curt." W. Curtis, "Fr." El. M. Fries, "Hn." C. J. Hartman, "Hoffm." G. F. Hoffman, "Huds." W. Hudson, "Mönch." Conr. Mönch, "Pers." C. H. Persoon, "Rich." L. C. Richard, "Roth." A. W. Roth, "Salisb." R. A. Salisbury, "Sm." Smith, "Scop." J. Scopoli, "Wg." G. Wahlenberg, "Wigg." F. H. Wiggers, "With." W. Withering. De svenska växtnamnen äro otillfredsställande, såvida flertalet af dem icke kunnat göra sig gällande utom gränserna af enskilda landskap i Sverge, men de bifogas för likformigheten med faunan.

8. *I denna förteckning upptagas icke husdjur och foglar.*
9. *Lärobok i Finlands historia och geografi, Åbo 1832. pag. 112.*
10. *Beskrifning öfver Wichtis socken, af A. J. Hipping. H:fors 1845.*
11. *Beskrifning öfver Pargas socken, af S. Elmgren. Tidskr. Suomi, Helsingfors 1847. pag. 131—211.*
12. *Le nombre des enfans de l'un et de l'autre sexe n'est pas le même, partout il naît plus de garçons que de filles; et, chose bien remarquable, la proportion est toujours à-peu-près la même. Dans tous les pays où les registres des naissances sont tenus avec assez d'exactitude pour pouvoir servir à des calculs semblables, on a trouvé qu'il venait au monde, au moins, vingt-et-un garçons pour vingt filles. Elémens de zoologie par M. H. Milne Edwards, Mammifères. Paris 1841. pag. 34, 35.*
13. *Enligt folkmängdstabeller i Finlands allmänna tidning åren 1845—1849.*
14. *Finska Läkare-Sällskapets handlingar. Band. 2. pag. 148.*
15. *Undersökning af vattudraget från Pyhäjärvi genom Eura och Eura-åminne socknar till saltsjön år 1822, 1823 af A. F. Hällström, Väg- och Vattenkommunikationskontorets arkiv.*
16. *Chronicon Episcoporum Finlandensium, ed. H. G. Porthan. Aboae 1799.*
 a) pag. 456. b) pag. 515. c) pag. 611. d) pag. 691.
17. *En skrifvelse af Karl IX till "N. N. att han lather bönderne vdi Eura Sochun — — — dat. den 28 juni 1593. Urkunder upplysande Finlands öden och tillstånd i slutet af 16:de och början af 17:de årh. af E. Grönblad. Helsingfors 1846. 5:e häft. pag. 21.*
18. *Åbo stifts herdaminne, af C. H. Strandberg. Åbo 1832. del. 1.*
 a) pag. 199, 200. b) 228, 229.
19. *Handlingar till upplysning i Finlands kyrkohistoria, af W. G. Lagus. Åbo 1839. 3:e häft. pag. 57.*

20. *Handlingar och uppsatser rörande Finlands kyrkohistoria, af W. G. Lagus. Helsingfors 1846. 3:e häft. pag. 76—120.*
21. *Beskrifningen öfver den religiösa rörelsen i Eura, upptecknad i en af kyrkans gamla inventariiböcker af Kyrkoh. J. Laihiander, har icke kunnat införas i afskrift, emedan den i tryck upptoge 2 à 3 ark samt innehåller omsägningar, en relation af ref. förfarande med de sekteriska och flere sjelfva förhållandet icke upplysande anmärkningar.*
22. *Svenska folkets historia från äldsta till närvarande tider, af Strinnholm. Stockholm 1834. Band 4: pag. 517.*
23. *Acad. försök till en Physico-oekonomisk beskrifning öfver Hvittis socken. Praes. P. A. Gadd. Resp. E. Carenius. Abo 1759.*
24. *Renovationskartor. Landtmäteri-Öfverstyrelsens archiv.*
25. a) *Berättelse angående Storfurstendömet Finlands tillstånd och förvaltning ifrån och med år 1826 till 1836, afgifven af Minister-Stats-Sekreteraren för Storfurstendömet Helsingfors 1836.*
- b) *Hist. delineatio officinarum ferrariarum in Magno Principatu Finlandiae. Praes. C. F. Mennander. Resp. M. Grubb. Aboae 1758.*
- c) *Utdrag ur Lagfarts-Protocollet hållet vid Lagtima Vinter-Tinget i Eura, Kjulo och Säkylä Socknars Tingslag, uti Kanganpä by, den 11, 12, 13, 14 och 15 Martii 1734; verif. afskrift.*
- d) *Se ofvan N:o 2, 6.*
- e) *Biografiskt Lexikon öfver namnkunniga Svenska män. Upsala 1837. Band. 3. pag. 289—291.*

Uti vestliga Finland, med en sträckning från SSO. till NNV. emellan 39° 24' och 39° 54' long. samt 60° 53' och 61° 20' lat., är Eura socken belägen. I norr och söder omfattas den af tvenne armar af Maanselkä, hvilka taga sin början i Orilhpää kapell och småningom förlora sig mot hafs-kusten; den norra uti Eura-Åminne kapell Luvia, söder om Björneborg, den södra uti Pyhämaa. Den sistnämnde eller sydliga stryker fram vid Pyhäjärvis sydvestligaste hörn och kröker sig i en halfcirkel längsmed sydostliga delen af socken, den nordliga löper utmed nordöstra gränsen, nästan midtigenom den långa snut som skjuter ut emellan Ufsby och Eura-Åminne socknars vildmarker. I vester gränsar Eura till Eura-Åminne, Lappo, Hinnerjoki och Wirmo. Råen emot Eura-Åminne, som begynner vid den ofvannämnde snutens nordostligaste hörn, går öfver det uttorkade träsket Lammijärvi, vidare genom midten af Turajärvi öfver en i den befintlig klippa, och fortlöper sedan emot Lappo genom midten af Loukastjärvi, Salajärvi, Nel-tamojärvi, Lavajärvi och Kajajärvi, samt emot Hinnerjoki kapell af Lethala socken genom Iso-avuljärvi, Wäljjärvi, sydliga delen af Koskeljärvi, Suomenpäänjärvi och sydvestra stranden af Peräjärvi, hvilka träsk likt en jägarkedja omsluta den vestra och sydvestliga gränsen. I sydvest stöter Eura till Wirmo på en sträcka af 6550 alnar och i söder utbreder sig mot Yläne kapell af Pöytis socken, på ömse sidor om den sydliga

grenen af Maanselkä, en öfver 4 virst lång mossa, genom hvilken råen går i nordostlig riktning tätt utmed södra stranden af Paalijärvi mot en utmark af Säkylä socken. Härifrån vänder den sig mot nordvest och går i socknens hufvudriktning till Isokarstunjärvi, hvarifrån den i nordostlig riktning fortsättes till Pyhäjärvi, hvars vågor skölja en lång sträcka af den ostliga gränsen. Sedan Eura ännu en gång mött Säkylä råen, fulländas den östra begränsningen af Kjulo, Kumo och Ulsby socknar.

Eura socken består af en moderkyrka med två kapeller, Kiukkais och Honkilaks, det förra norr om moderkyrkolandet, det sednare söder om detsamma. Råen emellan Kiukkais och moderkyrkolandet går i en riktning från vester till öster midt igenom Wanis rusthåll, samt emellan moderkyrkolandet och Honkilaks från sydvest till nordost, genom Särkijärvi och Lammi-järvi ända fram till stranden af Pyhäjärvi. Emellan dessa är jordvidden sålunda fördelad: Kiukkais: 32,377 $\frac{1}{2}$ t:nd, Moderkyrkolandet: 41,559 t:nd, Honkilaks: 25,228 $\frac{1}{2}$ t:nd. Hela socknens areal är: 99,165 t:nd, oberäknadt andelen i Pyhäjärvi: 9936 t:nd. Eura är långsträckt och smal, mer än 3 gånger så lång som bred; största längden är 50 $\frac{1}{3}$ virst och största bredden 16 $\frac{1}{9}$. Den enformighet som i allmänhet utmärker trakterna i vestra Finland är äfven här hufvudkaraktären, och det enda ombytet är vexlingen af skog och flackor. Vid nordöstra gränsen höjer sig väl Maanselkä till en mindre skogbevuxen ås, men sedermera sänker sig landet småningom genom hela Kiukkais och moderkyrkolandet från vester och öster emot Eura å, så att den bildar bottnet till den långa och smala däl som ifrån Pyhäjärvi genomstryker socknen. Men i sydvestliga delen af moderkyrkolandet reser sig i smärre grupper den ena bergklacken efter den andra, och en helt annan natur, som genomgår Honkilaks och särskiljer det från den öfriga sock-

nen, vidtager. Landet höjer sig med den såkallade Harvais-tenkallio, som måhända med afseende å slättlandet i Kiukkais och moderkyrkolandet erhållit sin benämning, och som näst Kutkunahde, belägen emellan Mestilä och Mannila byar samt en emellan Haverö och Löyttilä vid Wähjärvi strand uppstigande bergklack, är ett af de högsta ställen i socknen. Honkilaks erbjuder ett kuperadt och vildt utseende, ehuru få vildsköna trakter, emedan de flesta berg äro endast låga och kala bergklackar; men de många om ock smärre träsken i förening med landskapets öfriga egendomligheter omstämman den grundton som genomgår sjelfva socknen och skänka det en naturfriskhet som man söker förgäfvets i Kiukkais och moderkyrkolandet.

Öfver ortens bergarter och mineralier äro noggranna undersökningar icke anställda. Hallearten är granit, hvarförutom sandsten, rapakivi och syenit äfven påträffas. Rapakivi är en art vittrande fältspat, och syeniten har samma beståndsdelar som graniten med den skillnad att hornblände företräder granitens glimmer ¹⁾). Emellan Pyhäjärvi och Bottniska viken utbreder sig ett vidsträckt rapakivilager, som vid Mestilä i moderkyrkolandet öfvergår till syenit; men dessa bergarter äro i denna trakt så vittrade att de svårigen kunna igenkännas. Deremot sträcker sig emellan Kiperjärvi och Pyhäjärvi ett mer markeradt syenitlager, som för uttappningen af förstnämnde träsk blifvit till 8 alnars djup genombrutet. Denna syenit är mycket sprucken och full med remnor, samt påträffas deri ett mörkt talkartadt derbt*) fossil och ett blågrönt ämne såsom sprickfyllnader. Mot Kauttua bruk vidtager åter rapakivi, men på andra sidan om det åt Säkylä till löper långsmed Pyhä-

*) derbt, tekn. term, betecknar en okristallinisk textur.

järvi i sydostlig riktning en geschiebeås*), som består af större och mindre sandstenar. Närmare Säkylä blifva sandstens-geschiebe allt mindre och en sandås med ökande höjd och utsträckning vidtager samt skyddar det lågländta Kjulo landet för öfversvämning. Arealen af berg angifves sålunda: i Kiukkais: 3000 t:nd; i moderkyrkolandet: 2694 t:nd; i Honkilaks: 3291 t:nd. Spår till jernmalmgångar²⁾, hvilka till en del ligga under ett lager rapakivi förekomma vid Kotoja, Laukakallio och Keikiolonsuc samt på Raakuvuori i Panelia, men malmen innehåller endast omkring 4 procent, och de stuffer deraf, som i K. S. Bergskollegiet uppvistes år 1744, hafva ansetts odugliga.

De förnämsta jordarter på orten äro lerjord eller styf lera, lermylla och sandjord, hvarförutom något gäslera förekommer, såsom på Haverö samt i Kyrko- och Kauttua by; och markens egentliga botten består således af lera eller sand, som genom vegetabiliska, animaliska och andra ämnens tillkomst undergått en större eller mindre förändring. Lermylla är allmännast rådande, och det så godt som i hela Klukkais, med undantag af Panelia och Harola byar, hvarest lerjord i den förra och sandjord i den sednare intager dess ställe. I moderkyrkolandet hafva Sorkkis, Lähteenoja, Turajärvi och Naarjoki lermylla; Wanis lerjord, lermylla och sandjord; Eurakyrkoby och prestgård, Souppas, Stor- och Lillvahe, Kauttua och Mestilä än lerjord, än lermylla. I Honkilaks framter Manilla sandjord och mot träsket lermylla; Haverö sandjord och lermylla; Honkilahti lermylla och något sandjord; Auvais lermylla; Löyttilä sandjord; Komois sandjord och lermylla; Lelais lermylla.

---

*) geschiebe, tekn. term, betecknar en berg- eller jordart som bredt sig horisontelt öfver en annan.

Marken är rik på skog och barrskog är det öfvervägande trädslaget; men för ett sekel tillbaka vexte jemväl en ymnig björk- och aspskog, hvilken dock småningom så förminskats, att aspen numer anträffas sällan, björken deremot litet här och hvar samt allmännare blott inom Sorkkis, Turajärvi, Naarijoki och Mestilä samfälligheter. Björken har till det mesta förstörts genom näfverrifning, hvarom denna sekelsgamla anteckning lemnar intyg: "Näfverflöta, såsom i thenna tiden mest lönande, hafva samt. Sochenboerne, isynnerhet på en tid varit nog idoga med, så att sonen tör få orsak, att önska en slätt belöning öfver fädrens idoghet"; aspen åter har fallit för yxan, ty af detta trädslag förfärdigades trädkärl, såsom fat, tallrickar och skålar, hvarmed isynnerhet Honkilaksbon äflats i äldre tider. Dock torde getter lika mycket hafva medverkat till hvardera trädslagets utrotande, ty de höllos talrikt och förstörde de späda telningarne såväl af löf- som barrskogen. Alen framsticker litet öfverallt; och af de ädlare träden saknas icke lönnen, linden och asken i den såkallade Kolvaskogen. Af barrskogen är tallen det öfvervägande trädslaget, ehuru hela Kiukkais, med undantag af Harola by, eger endast granskog. Skogen har derstädes alltid varit dålig, så att då år 1760 fråga väcktes om kyrkans ånyobyggande, Kiukkaisboerne tillätos taga dertill timmer ifrån Sorkkis och Turajärvi skogar, som ansågos för de bästa i socknen. Med tystnad kan icke förbigås, det skogen i Kiukkais ytterligare förminskas, hvartill utom misshushållning synnerligen medverka de tidt och ofta anlagda torpen, hvilka årligen ökas och till antal redan öfverstiga moderkyrkolandets och Honkilaks kapells tillsammantagne. I moderkyrkolandet höjer sig en högvext och grof furu, som reser sina yfvigaste kronor i Wahe, Kauttua och Prestgårdsskogarne. Honkilaks saknar hvarken granen eller furun, men för i århundraden idkadt skogshygge och tjä-

rubränneri kan den icke mäta sig med moderkyrkolandets. Arealen af skogsmark i moderkyrkolandet och kapellerna är följande: Kiukkais: 10,176 $\frac{1}{2}$ t:nd; Moderkyrkolandet: 23,210 t:nd; Honkilaks: 10,903 $\frac{1}{2}$ t:nd, eller tillsammans: 44,290 t:nd, hvilket utgör mer än tredjedelen af socknens areal. Dessa siffertal äro i kartebeskrifningen upptagne under rubriken "mo", hvilket dock är ett oegentligt uttryck, om man med mo förstår en på sandgrund eller botten vexande tallskog. Åtminstone kan mo icke förekomma i Kiukkais till det angifna beloppet, då granen är der nästan uteslutande rådande och sandjord icke förekommer utom i Harola by, hvars område belöper sig endast till 4844 $\frac{1}{2}$ t:nd. Om denna oriktiga uppgift förvållats af misstag eller en obestämd terminologi är svårt att afgöra.

Mossor och kärr förekomma öfverallt, utom på östra sidan om Euraå, der endast några smärre mossor och få mindre kärr påträffas. Skaplynnnet är här äfven deri olikt den öfriga socknens, att icke några berg eller träsk förekomma, utom det lilla Wähjärvi mot Kjulo. Uti Landtmäteri-Öfverstyrelsens renovationskartor äro mossorne, på några få när, upptagna såsom odugliga; en uppgift hvilken dock torde kunna betvivlas. I och för sig är flertalet af dem odlingsbara, hvilket lerbottnet, hvarpå de hvila, utvisar, men det höga vattenståndet i Eura å lade före strömnrensningen, som begynte år 1824, öfverstigliga hinder för deras uttorkande. Arealen af mossor och kärr uppgifves i följande tal:

	Kiukkais	Moderkyrkolandet	Honkilaks
Mossor	3850 t:nd.	2261 t:nd.	2605 t:nd.
Kärr	1795 „	802 „	450 „

På vattudrag är Eura icke fattigt, men de äro smärre och utom Pyhjärvi, Koskeljärvi samt Turajärvi icke stort an-

nat än större puttar. Bottnet är i de flesta af samma art som socknens i allmänhet, således lerbotten, och djupleken öfverstiger icke 2 à 3 alnar, om man undantager Koskeljärvi och Pyhäjärvi. Arealen af vattenytan, hvarti andelen af Pyhäjärvi, icke är inberäknad, uppskattas till: 4476 t:nd och uttryckes, fördelad på kapellerna och moderkyrkolandet, i följande tal: Kiukkais: 480 t:nd; moderkyrkolandet: 1464 t:nd; Honkilaks: 2472 t:nd. För det närvarande torde dock från den uppgifna summan 5 à 6 hundra tunnland kunna afdragas, emedan, sedan dessa mätningar verkställdes, träsken Lammijärvi, Neitamo och Raaku blifvit uttappade.

Det nordligaste vattudrag i Kiukkais är Lylyjärvi, ett litet träsk mot Ulfby; och sydost derom det ännu mindre Hirijärvi som uttömmes i Kumo elf. Traditionen har vid Hirijärvi fästat ett minne ifrån kristendomens äldsta tider i Finland och förevigar hos allmogen minnet af biskop Henriks mördare. Man hör dem förtälja, såsom en sägen från far och farfar, att Lalli under sin flykt efter mordet på Henrik uppehöll sig i en utmark, som hörer under Harola by och hvarest ett torp med namnet "Lallin maa" ännu finnes. Men icke nog härmed. Man som äro stora genom sina dygder eller ryktbara för sina brott vill man se i en lefvande åskådning och utpekare stället der de stått, stenen på hvilken de sutit. Denna böjelse hos människan för sinlig åskådning är naturlig och en i alla tider vanlig syn. Derpå antyder äfven följande utdrag ur beskrifningen till en renovationskarta öfver storskiftet i Harola by af år 1795: — — — »råsträckningen börjar från Hirijerfvi by, hvarest under jordbrynet en sten är utmärkt med ett litet hästfiet och kallas Lallis bohlstad". Men den heliges blod som jorden i sitt sköte emottagit ropar om hämd, och en högre skickelse straffar Lalli för mordet på Finlands Ansgarius. Brottet är stort och straffet kan icke vara af det van-

llga slaget. En skara af råttor samla sig och hota att uppåta Lalli. För att undkomma dem, flyr han till trakten af det nyssnämnda träsket; — men flyktig och utan att hvila sin fot skall Kain irra på jorden. Råttorna lemna icke sitt rof. De följa spåren af den flyktande Lalli samt uppnå och anfalla honom. Omringad från alla håll af dessa hämdens demoner ser han ingen annan väg till räddning än att uppklifva i ett vid stranden stående högstammigt träd. Men då han äfven i dess krona ser sina förhoppningar gäckade, störtar han sig i förtviflan uti det underliggande träsket — och deraf namnet Hiirijärvi. De öfriga större träsken i kapellet äro Juvajärvi, nordost om Panelia by, och Laihijärvi, sydvest om Laihia by, af hvilka det förra genom en bäck, det sednare genom en rännil, som faller i Kjulo å, afleder sitt vatten i Eura å. I moderkyrko-landet finnas utom de redan nämnda gränsträsken och det lilla Wähajärvi på östra sidan om Eura å: Hanhistonjärvi, hvars vatten afföres i Eura å genom det uttorkade Neitamos utfallsdike; Matinalhojärvi och Mustajärvi, hvardera utan aflopp samt belägna emellan Neitamo och Turajärvi; Lammijärvi, vanligen benämndt Wähä-Turajärvi till åtskilnad från det andra eller Iso-Turajärvi uti hvilket det afledes; samt i sydvest och söder Saarikonjärvi, Rottajärvi, Kalatoinjärvi, Ahmasjärvi, Kiperjärvi, Wähajärvi, Ämmjärvi. I Honkilaks stöter emot östra gränsen det 31,167 $\frac{1}{2}$ t:nd stora Pyhäjärvi, utmärkt för sitt klara vatten och sitt rena finsandsbotten. Häfderna, eller dikten eller sagan förtälja icke om ursprunget till dess benämning; men gå till detta träsk i aftonens lugn, betrakta den herrliga anblicken af dess spegelblanka yta, öfver hvilken så långt ögat når ingen ö eller holme höjer sig, och lyssna vid stranden till vågornas tysta språk, eller hör dem tala med torndöns stämmor, då de vildt resa sig med vredgade hjessor och dånande falla mot stranden — och du vet, hvarföre Finnen

med sitt för naturens intryck öppna sinne kallade detta träsk "det heliga". I vester stupa stränderna brant och vattnet skall på sina ställen hafva ett betydligt djup, men östra stranden är lagggrund och icke öfver 2 à 3 alnar på flere hundra alnar ut i träsket; träskets längd är 3 mil och dess största bredd 1 mil. Detta träsk med sina omgifvande trakter erbjuder flere intressanta företeelser, hvarföre vi, då uppgifter³⁾ om derstädes anställda undersökningar godhetsfullt blifvit oss meddelade, icke vele med tystnad förbigå dem. Missförstånd om vattuståndet i Pyhäjärvi har egt rum både i äldre och nyare tider. Redan på 1750-talet omnämnes att vattnet der betydligt stigit samt att ruiner af sten- och tegelhus och bakugnar varit synliga på 60 alnar från stranden och två alnar under vattnet — deraf finnes numer inga spår. Denna förmodan om vattenytans förhöjning tyckas flere omständigheter i en sednare tid bekräfta. Såsom exempel derpå må anföras, att Pyhäjoki å, som 1814 var nästan torr, nu har 3 1/2 fot djupt vatten om somrarne; att ett nära Pyhäjärvi beläget kärr är sankare än förut och om somrarne öfversvämmas; att större stenar som stått öfver vattubrynet numer icke synas; att träd-rötter stå i botten på 40 famnar från stranden; och att hemansegare årligen se stycken af sina till träsket gränsande egor inkräktas af vattnet. Likväl utvisa noggrannare undersökningar och afvägningar ett motsatt förhållande. Pyhäjärvis vattustånd har fallit sedan 1804, och landinkräkningarne äro en följd af träskets utvidgning. Marken omkring träsket består af kärrmylla, och då denna lösa jordmån undanskäres under torfytan af vågornas horisontelt verkande kraft samt bortföres, instörtar torfytan samt lösryckes och bortföres i sin tur; och detta är orsaken till träskets utvidgning samt skenbara höjning. Stenarne, som förut höjt sig öfver vattenbrynet och sedermera försvunnit, hafva stått på en lös grund och fallit

ner af sin egen tyngd, då marken bortskurits af vattnet; trädrötterna stå fast i sjöbotten, emedan deras rötter gått djupare än den i träsket varande vattenytan; Pyhäjoki å var 1814 så grund, emedan detta år var ett af de torraste man kan påminna sig, och Pyhäjärvi stod jemväl då en fot lägre än för det närvarande; Pyhäjokis stigande, äfvensom de öfversvämningar den anställer, förorsakas af sjelfva åns ringa bredd, af starka vårflooder samt af flottor och fiskverk som bilda provisionela dammar och hindra vattnet att i behörig tid afrinna, och otroligt är det icke att äfven utloppet uppgrundats, då jordmånen är af samma lösa beskaffenhet som den ofvanföre nämnda. Hvad det nära Pyhäjärvi belägna träskets sankhet och öfversvämning vidkommer, är detta en följd af vattenytans sänkning i Pyhäjärvi, icke af dess höjning. Kärrets yta har såsom en flytande massa förrut uppburits af vattnets motstånd, men då träsket fallit har vattnet afrunnit och kärrytan sjunkit ner mot den underliggande jorden, med hvilken den fastare förenat sig. Då vårfloden inträffar, förmår icke vattnet såsom förrut upplyfta kärrytan, utan öfversvämmar den för någon tid. Pyhäjärvi bildar vid sitt utlopp i Eura å ett långsluttande fall, hvarefter ett såkalladt "litet lugnvatten" vidtager. Nedanom detta är ett större fall, vid hvilket alla i Kauttua by belägna verk äro inrättade. Vid skilda tillfällen har fråga väckts om träskets fällning, hvarföre undersökningar af Kauttua forss anstälts; de sednaste verkställdes 1848 af Ingeniör-Löjtnanten A. Appelberg och närmast dessförinnan af Öfverste-Löjtnanten A. F. Hällström. Resultatet af den förstnämndes undersökningar utvisa att träsket utan skada för de anlagda vattenverken kan fällas 3 fot, ty den olägenhet ett slipverk deraf komme att vidkännas, kunde genom detsammas ändamålsenligare konstruktion afhjelpas. Den sistnämnde anmärker, att den fördel, öfverbyggarena vunne af träskets fällning, blefve måttlig, i

fall Pyhäjärvi utom den årliga stigning och sänkning som förorsakas af vårfloden och höstvattnet äfven har en periodisk ⁴⁾. En sådan skall förekomma mången gång i så stora sjöar som Pyhäjärvi, ehuru man derpå föga gifvit akt, och består deri att vattnet stiger, oaktadt den årliga variationen försiggår, i någon mån år från år i fem, sex, ända till 10 år, då det uppnått sitt maximum, hvarefter det åter på ungefär lika många år sjunker tillbaka till sitt lägsta. Uti viken, som Pyhäjärvi bildar vid sitt utlopp, framskjuter en omkring 500 alnar lång bro af sten, hvilken mer för sitt namn, än för hvad den är, förtjenar omnämnas. Den kallas jättebron. Om natur eller konst danat den är svårt att afgöra, emedan äfven i sistnämnde fall tiden och vågorna rubbat stenläggningen och gjort den så godt som oigenkännelig; vid högt vatten ligger den under vattnet, men då det är lågt, vid vattubrynet. Pyhäjärvi uttömmes genom Eura å, som i nordvestlig riktning genomströmmar socknen och efter ett 3 mils lopp uppnår Bottniska viken, men vid högt vatten har den genom en bäck äfven aflopp i Kjulo träsk. Ån bildar under sitt lopp flere vattenfall, af hvilka det i öfversta loppet omnämnda är det största; de öfriga smärre förekomma i Laukola, Eurakoski och Panelia byar. Utom de vid gränsornas beskrifning uppräknade vattendrag finnas i kapellet: Wähä-Avuljärvi, som står i förbindelse med gränsträsket Iso-Avuljärvi, samt öster om dem Wähjärvi; i Honkilahti by Patajärvi, som från norr upptager Hänttjärvi och genom Pitkjärvi afledes i samma å genom hvilken Koskeljärvi uttömmes; Koskeljärvi, näst Pyhäjärvi det största vattendrag i socknen och dubbelt så djup som de öfriga, upptager från vester Wähä- och Isolampi, samt från öster de i hvarandra fallande Latvajärvi och Patamajärvi; Wähjärvi, öster om Patamajärvi, samt vid råen emot Säkylä Wähä- och Isokarstunjärvi. Om Koskeljärvis fällning har väckts fråga,

och genom den undersökning Landtmätaren Ph. W. v. Schantz derstädes anställde sommaren 1849, utröntes att träsket utan alltför stor omkostnad kan fällas, hvarigenom några af de smärre träsken, som med det stå i förbindelse, kunna uttappas och förvandlas till ångar.

Körvägarne äro i Kiukkais och moderkyrkolandet goda, men för den oländiga och kuperade marken något sämre i Honkilaks, dit man före år 1820 endast ridande kunde färdas. I samma ogynnsamma ställning voro äfven Turajärvi och Naarijoki byar, som ända till 1825 saknade körväg. Allmän landsväg finnes 75 virst och byaväg 50 virst.

En jämförelse af förhållandet emellan skog, berg, vatten, kärr och mossar inom de särskilda samfälligheterna gifver anledning till intressanta betraktelser, hvarföre arealen af dem upptages å följande sida i geometriska tunnland; hvarförutom vi, för att af hela ägomassan vinna en öfversigt, införa i samma tabell arealen af åker och äng samt svedjemark, hvilka i ett annat sammanhang bli föremål för betraktelse.

Ortnamn	Egomassan*)											Summa areal	
	åker		äng		torr mark					våt mark och vatten			
			svedje- mark	moar	berg	vägar och tomter	kärr	mossor	vatten				
<i>Kiukkais:</i>	1215	6350	2000	4169	2000	158	1500	3541	450	21383			
Panelia, Köylöpolvi, Laina	205	357	250	3091 ¹ / ₂	500	45	180	164	52	4844 ¹ / ₂			
Harola	565	1386	400	2916	500	85	115	145	38	6150			
Kiukkais, Eurakoski, Laukola, Mäkelä, Rahvola													
Summa	1965	8093	2650	10176 ¹ / ₂	3000	288	1795	3850	540	32377 ¹ / ₂			
<i>Moderkyrkolandet:</i>													
Wanis, Sorkkis, Lähteenoja	745	2736	1000	8322	1000	120	241	248	352	14824			
Turajarvi, Naarijoki	200	1200	500	5669 ¹ / ₂	613	67	188	389	604	9430 ¹ / ₂			
Eura-kyrkoby och prestgård, Souppas	241	1212	500	1966	56	45	24	96	15	3955			
Stor- och Lill-vähe	167	288	200	1043	275	20	78	740	15	2826			
Kauttua	192	410	500	3307	297	59	71	415	20	5271			
Mestilä	77	298	500	2842 ¹ / ₂	453	51	200	373	458	5252 ¹ / ₂			
Summa	1622	6144	3000	23210	2694	362	802	2261	1464	41559			
<i>Honkilaks:</i>													
Mannila	225	912	600	4222	653	25	200	381	151	7369			
Auvais	49	215	200	321	200	10	400	400	58	1253			
Haverö	70	190	400	600 ¹ / ₂	38	6	10	47	1	1062 ¹ / ₂			
Honkilahi	85	436	400	1390	1173	40	400	560	1172	5356			
Löyttilä, Komois, Lellais	113	819	4000	4370	1227	12	40	1517	1090	10188			
Summa	542	2572	2300	10903 ¹ / ₂	3291	93	450	2605	2472	25228 ¹ / ₂			
Totalsumma	4149	16809	7950	44290	8985	743	3047	8716	4476	99165			

*) De kursiva siffrorna anfyda, att det slag af mark de beteckna afsöndrats af den samfakt uppmätta marken efter ögonmått.

Klimat.

Termometer och barometer observationer hafva vi icke varit i tillfälle att erhålla, hvarföre noggranna uppgifter på köld- och värmegraden, äfvensom på klimatets torrhet och fuktighet icke kunna uppgifvas. Öfverhufvud uppgår sommarvärmens till den i trakterna af Åbo, men vintrarne äro betydligt kallare och 25° köld efter Celsii skala är icke sällsynt. Första snön faller någongång i slutet af oktober, vanligen först i november, men varaktigt före kan icke påräknas före julen. Tidigast försvinner snön från allmänna vägen som går genom Eura storäng, hvarest vägalaget jemväl är dåligt nästan hela vintern igenom, emedan snön bortsopas på den stora flackan af vinden och hopas i drifvor emot skogsbrynet. Pyhäjärvi isbelägges icke före medlet af december och går vanligen upp i början af maj; de smärre träsken öfverdragas tidigare med is och öppna sig sednare. Eura å deremot lägger sig samtidigt med Pyhäjärvi, om kölden är uthållande, och går upp stundom i slutet af februari, men alltid i början af mars; i sitt öfra lopp emellan Kauttua och Sorkkis är den mycket strid, så att två dagars blida årad till och med i januari öppnar den. Hastigheten af dess lopp är olika, men under Eura storäng, hvarest ån äfven befares om vintern för den bredvidlöpande landsvägens dåliga vägalag, är det svagast. Klimatet är något fuktigt, en följd af de många kärren och morasen; och på Eura storäng, äfvensom på andra lågländta ställen, uppstiga höst och sommar om aftonen efter varma dagar kyliga och tjocka dimmor. I moderkyrkolandet och Klukkais måste dessutom luftvexlingen, för den långa och smala dalden som genomstryker dem, vara mera instängd och inskränkt samt hysa frostgifvande dunster. Frostskador äro derföre, isynnerhet på vissa trakter, icke sällsynta och synas i äldre tider hafva varit det ännu mer, likasom klimatet öfverhufvud varit

råare och vildare. Af alla trakter är Auvais, som omges af moras och sankar kärr, mest utsatt för frost, och mer än andra äro Naarijoki och Turajärvi därför känsliga; hvaremot Haverö för sitt läge vid Pyhäjärvi, som skänker det ett insular-klimats alla fördelar, är den för frostsador minst blottställda nejd i socknen. Köld, frost, för mycken väta genom nederbörd och öfversvämningar, aldrig för mycken torka, äro de olyckor som drabbat årsvexten och förstört landtmannens förhoppningar. Uti en verificerad afskrift ⁶⁾ af instrumentet öfver synen som föregick Kauttua bruks anläggning heter det, "att i denna Cautue by och Sochn är en stor fattigdom, som till största delen förorsakas af köld och frost, hvilken åhrsvexten merendels skada gör;" äfvensom annotationer i kyrkoböcker från 1700 talet alltid uppge ofvannämnde omständigheter såsom orsaken till de tidt och ofta inträffade missvexterna. De i Finlands annaler med så mörka färger skildrade hungersåren 1695, 1696, 1697 — då mången sökte att stilla sin hunger med köttet af slagtrade hästar och hundar, med stekta hudar, med kadavret af störtade djur; då föräldrar åto sina barns lik och barnen i förtviflan gnagade på sina föräldrars döda kroppar ⁶⁾ — de hemsökte äfven Eura och många dogo hungersdöden. Starkt regn förstörde i grund årsvexten, och det sistnämnde året dogo i Eura 240 personer af hunger. Missvext inträffade äfven 1725, 1726, 1727, ehuru icke så svår som den förra. Särdeles lyckligt var icke heller året 1757. Till följe af ett landshöfdingens cirkulärbref detta år hölls en sockenstämma för att utröna församlingens tillstånd, och dervid utreddes, att 7 hemmansåboer i moderkyrkolandet, 13 i Kiuk-kais och 10 i Honkilaks voro genom missvexten så utblottade, att de åto bark, stamp, misne, samt att de pantsatt sina kläder och sålt sina sista dragare; hvarföre de föreslogos att komma i höggünstig åtanke vid fördelningen af det anslag

som Svenska Kongl. Majestätet gjort för Åbo och Björneborgs län. Sedermera har afkastningen varit än bättre än sämre, stundom gifvande dubbla utsädet eller mindre, såsom år 1776; men äfven då torde detta missförhållande hafva varit partielt, och från 1800 talet har ingen allt för skarp åtskilnad visat sig emellan goda och dåliga år. Rotmasken skadar rågbrodden nästan aldrig och gräsmasken ängarne sällan, men då den visar sig härjar den allmänt, såsom fallet var för något år tillbaka. Åren 1797 och 1798 förstördes de flesta rof- och källänder af kålmask, hvilken sednare på hösten inträngde sig i boningshusen samt förderfvade kläder och matvaror.

Vegetationen börjar något före medlet af maj, då sippan vanligen öppnar sin blomkalk, men löfsprickningen sker först i slutet af samma månad. Hafra och ärter sås i början eller medlet af maj, korn i slutet af maj och början af juni, rofvor i slutet af juni. För potatissättningen och rågsådden har Eurabonden så fixerade tider, att han icke, utom då tvingande omständigheter nödga honom dertill, afviker ifrån dem. Med det förra begynner han den 6 juni och det sednare, som börjas den 21 augusti, slutar han den 25 i samma månad eller Bartholomäus dagen, och har såsom norm derfor ett på orten gängse ordspråk: Perttuna pivo kiin. Höanden inträder icke före den 16 juli, vanligen först den 20, och slutas i början af augusti. Öfver flyttfoglarnes ankomst och aftåg äro noggranna iakttagelser icke anställda, men såsnart ån och träsken gå upp infinner sig anden, vildgåsen något sednare, svalan i medlet af maj, tranan något tidigare; och mot slutet af september höjer den befvädrade skaran åter vingen och sträfvar mot blidare nejder. Särdeles naturföreteelser hafva icke förspotts, men en vanlig syn är norrsknen som om vinteraftnarne utbreder sina hvitgråa flammor. År 1772 d. 4 december syntes regnbågen och 1755 d. 21 juli inträffade ett skydrag i

förening med åska. Åskan slog ned i Eura moderkyrka, och beskrifningen deröfver, uppsatt af kyrkoherden Laihiander, lyder i afskrift sålunda:

1:o Har hela östra gafveln af kyrkan varit så starkt i skakning, at väggen blifvit mer än en tum flyttad ifrån sitt ställe, som tydel. kunde ses på kalkbandet af stenfoten. Hela taket på denna ändan har äfven varit oplyftat, ty den stocken som låg under sjelfva kroppåsen var ut och in vänd, så att dymningen vette ut åt, som tillförende varit häftad i den andra stocken nederåt.

2:o Utan på östra väggen, öfverst ifrån flaggan in till fönsterluften, der åskan slagit in i kyrckian, syntes en öfver färgad eller brandguhl tvärhands bred rand, som gick i vågor liksom vattrad, på den nyl. rödmålade väggen. Rödmålningen bestod af rödkrita med victriol och något koksalt blandad: till afventyrs kunde thetta gifva anledning at försöka, af hvad art åskeelden måtte vara, som åstadkommer en sådan ändring i färgen, på ofvannemde ämnen.

3:o I genom östra fönsterluften har åskan slagit in på den dervid stående nya altare tafian; sprättat sömnen på den ena lärfts tafian, enda opifrån neder a 3 aln (?) högd, utan at sväda lärftet det minsta, ehuru sömnen var stark och fyrdubbel. Hälften af ramen på denne tafiah har blifvit afsliten och kastad på norra väggen af kyrckian, $5 \frac{2}{3}$ famnlar ifrån choret, och med sina spikar fastslagen i väggen. Pelaren af altare byggnaden har blifvit klufven på $2 \frac{1}{2}$ alns högd, så nätt, at det såg ut som hade den beståt af tvenne särskildte stycken, och blifvit af en snickare sammanfogad, men nu låssat ifrån hvarannat.

4:o Metal ljusstakorne på altare bordet hade blifvit kastade midt i kyrckian och syntes på dem åtskilliga små opsmälta prickor lika som små hagel. Men the försilfrade stodo

qvar. Et stycke metals ljussax låg och qvar men styckad i 4 delar.

5:o Nedan för fönstret syntes utanföre spår af en tryckning i en väggspringa svedt och brändt till eldkål, ränder i kring caviteten, men innanföre var väggen spielkad och Biskops benken skild från väggen, samt kastad mit på chorgålfvet. Väggen var thessutom på flere ställen sönderspielkad ibland på inre ibland på yttre sidan.

6:o Långsmed ledstången op till klockstapeln syntes en skåra, såsom med en djup krushöfvel stryken, och stocken ofvanföre ledstången bräkt och spielkad."

Åskan har eljest hörts sällan, utom sommaren 1849 då den gjorde sin rond i landet och äfven på denna ort lät höra sig starkare än någonsin förrut. Den naturligaste förklaring deröfver gifver ortens flacka läge, ty man har funnit, det starkt kuperade trakter mest utsättas för åska, och ett konstateradt faktum är att bland alla länder i Europa åskan höres oftast och starkast i Schweiz och Italien, men deremot svagast och nästan aldrig i Holland.

Flora och Fauna.

En noggrann beskrifning öfver orten i detta afseende är för densamma i flere hänseenden betecknande; och önskvärdt vore, att en sådan kunde framställas med största möjliga precision, emedan genom den öfver ortens skaplynne, dess klimat och öfriga naturförhållanden skulle vinnas en klarhet, hvilken beskrifningen öfver dem icke kan ersätta, såvida som uti beskrifningen allt beror på beskrifvarens skarpsinnighet och förmåga att uppfatta. Men det är lättare att inse behofven än fylla dem, och svårigheterna, som möta vid upprättandet af karakteristiken öfver en orts flora, kunna snarare utpekas än öfvervinnas.

Flora. Gränsen för vexternas utbredning kan icke uppdragas med en linie, ty öfvergången, der det ena vextslaget upphör och det andra vidtager, sker småningom. Hvad som fördenskull i detta afseende är karakteristiskt för en jordlapp af 4 till 5 kvadratmil, är ingen lätt uppgift att lösa. De vextarter, som i Eura äro allmänna, äro det jemväl i hela Åbo och Björneborgslän, och en uppgift öfver de på orten allmänast förekommande vextslagen blir sålunda, såsom karakteristisk på dess flora, icke särdeles upplysande. Snarare torde ändamålet vinnas, ifall man icke uppräknar hvarje förekommande art och afart, genom att lemna en förteckning öfver de sällsynta samt öfver dem, som förekomma i de närmast kringliggande socknarna, men saknas uti den ifrågavarande. Noggranna undersökningar öfver vexterna på en ort, anställde af dem som i ämnet ega behöriga insigter samt tillfälle för ett sådant företag, vore af vigt icke blott för det speciela ändamålet af en sockenbeskrifning, utan för Finlands flora i sin helhet, öfver hvilken föreställningarne blifva oriktiga sålänge floran öfver främmande länder begagnas. Utom möjlighetens område torde det icke heller ligga att erhålla en fullständig finsk flora, då våra botaniker hafva, utom inhemska bidrag, att tillgå *Elizæ Fries Summa Vegetabilium Scandinaviæ*, ett för den finska floran utmärkt förarbete. De mest begagnade floran äro svenska, emedan klimatet i Sverge närmast öfverensstämmer med det finska, men huru otillfredsställande de äro, må ett exempel bland andra upplysa. Ut i "Handbok i Skandinavien's flora af C. J. Hartman," hvilket arbete begagnas vid läroverken i landet, anmärkes *Trifolium spadiceum* (brun väpling) såsom "rar." Den förekommer likväl ganska allmänt uti Finland, och i Eura påträffades förleden sommar ett bredt bälte af detta species vid stranden af Eura å, på en åker hörande under *Wanis* rusthåll, samt en större mängd på egorna af ett

torp, lydande under Mestilä by. Bland vexter, som icke förekomma på alla orter i landet, må nämnas den praktfulla *Iris pseudacorus*, (gul svärdslija), planterad i Eura å, men vildtvexande i Lammijärvi (Wähä Turajärvi). Sällsyntare på orten äro: *Solanum dulcamara* (quesved); *Gnaphalium sylvaticum* (skogskattfot); *Schrophularia Nodosa* (stenört); *Orobus*: *O. tuberosus* (gökmat), *O. vernus* (kråkarter); *Vicia sylvatica* (skogsvicker), *Scleranthus annuus* (tandgräs); *Succissa pratensis* (blå hattar), *Ranunculus sceleratus* (blåseranunkel). Utan anspråk på någon fullständighet, vele vi gruppera efter de Candolle's metod i vextfamiljer de allmännare vexter vi påträffat, och förteckningen öfver dem torde utvisa, det desamma finnas något så när öfver hela Finland:

7) ord. ranunculaceæ: *Anemone*: *A. nemorosa* (hvit sippa); *A. Hepatica* (blå sippa); *Ranunculus*: *R. acris* (allm. ranunkel), *R. aquatilis* (vattenranunkel), *R. Flammula* (ältranunkel); *Caltha palustris* (kabbeleka); ord. nymphæaceæ: *Nymphæa alba* (hvit näckros); *Nuphar luteum* (gulnäckros) Sm.; ord. papaveraceæ: *Chelidonium majus* (svalört); ord. fumiariaceæ: *Fumaria officinalis* (jodrök); ord. cruciferæ: *Thlaspi arvense* (penningegräs); *Capsella Bursa pastoris* (åkerlomme) Mönch.; *Draba verna* (vårnagelört); *Sisymbrium*: *S. Sophia* (stillfrö), *S. officinale* (sisymer) Scop.; *Erysimum cheiranthoides* (åkerkrym); *Sinapis arvensis* (åkersenap); *Turritis glabra* (tornört); ord. violaceæ: *Viola*: *V. canina* (hundviol), *V. arvensis* (åkerviol), *V. palustris* (kärrviol); ord. sileneæ: *Dianthus deltoides* (ängsnejlika); *Silene*: *S. nutans* (ängssilen), *S. inflata* (dufäggling) Sm.; *Lychnis*: *L. Viscaria* (tjärblomster), *L. flos Cuculi* (gökblomster); ord. alsineæ: *Stellaria*: *S. graminea* (grässtjernblomma), *S. media* (narfstjernblomma) With.; ord. hypericineæ: *Hypericum quadrangulum* (Johannisört); ord. geraniaceæ: *Geranium sylvaticum* (skogsstorknäf);

ord. oxalidæ: *Oxalis Acetosella* (harsyra); ord. leguminosæ: *Lathyrus pratensis* (ängslatyr); *Vicia*: *V. Cracca* (kråkvicker), *V. sativa* (åkervicker); *Ervum hirsutum* (hårlins); *Trifolium*: *T. repens* (hvit väpling), *T. hybridum* (alsike väpling), *T. pratense* (rödväpling); ord. amygdalæ: *Prunus Padus* (hägg); ord. rosacæ: *Spiræa*: *S. Ulmaria* (elggräs), *S. Filipendula* (brudbröd); *Geum rivale* (fårkummer); *Rubus*: *R. Chamæmorus* (hjortron), *R. arcticus* (åkerbär); *Fragaria vesca* (smultron); *Comarum palustre* (kråklöfver); *Potentilla*: *P. Anserina* (gåsört), *P. argentea* (femfingersört), *P. tormentilla* (blodrotsört) Scop.; ord. sanguisorbæ: *Alchemilla vulgaris* (daggekåpa); ord. pomacæ: *Sorbus Aucuparia* (rönn); ord. onagrariæ: *Epilobium*: *E. angustifolium* (mjölkört), *E. palustre* (kärrmjölkört); ord. lythariæ: *Lythrum Salicaria* (fackelört); ord. grossulariæ: *Ribes alpinum* (degbär); ord. umbellifæræ: *Angelica Archangelica* (angelika), *Carum Carvi* (kumin); *Pimpinella Saxifraga* (pimpinell); *Anthriscus sylvestris* (hundkax) Hoffm.; ord. caprifoliacæ: *Linnea borealis* (Linnés ört); ord. rubiacæ: *Galium*: *G. verum* (jungfru Marie sänghalm), *G. boreale* (fältmåra); ord. valerianæ: *Valeriana officinalis* (Vänderot); ord. compositæ: *Hypochæris maculata* (frukål); *Apargia autumnalis* (höstapargia) Hoffm.; *Leontodon Taraxacum* (smörblomster); *Sonchus arvensis* (mjölkdistel); *Hieracium*: *H. Pilosella* (hårhökblomster), *H. cymosum* (knipphökblomster), *H. vulgatum* (allm. hökblomster) Fr., *H. umbellatum* (flockhökblomster); *Lapsana communis* (tomtört); *Centaurea*: *C. Cyanus* (blåklint), *C. Jacea* (rödclint); *Artemisia*: *A. vulgaris* (gråbo), *A. Absinthium* (malört); *Gnaphalium*: *G. dioicum* (allm. kattfot), *G. uliginosum* (kärrkattfot); *Erigeron acris* (gråbinka); *Senecio vulgaris* (boört); *Solidago Virgaurea* (gullris); *Achillea Millefolium* (tusenblads rölleka); *Pyrethrum inodorum* (åkermatram); *Matricaria Chamomilla* (ka-

målblomma); *Chrysanthemum Leucanthemum* (prästkragblomma); ord. campanulaceæ: *Campanula*: *C. rotundifolia* (rundbladig klocka), *C. persicifolia* (stor blåklocka), *C. patula* (höstklockor); ord. vaccineæ: *Vaccinium*: *V. Vitis Idæa* (lingon), *V. Myrtillus* (blåbär), *V. uliginosum* (odon); *Oxycoccus palustris* (traubär) Pers.; ord. ericineæ: *Arbutus Uva ursi* (njölonris); *Calluna vulgaris* (ljung) Salisb.; *Ledum palustre* (getpors); ord. pyrolaceæ: *Pyrola*: *P. rotundifolia* (rundbladig pyrola), *P. uniflora* (lill-pyrola); ord. gentianeæ: *Menyanthes trifoliata* (vattenklöfver); ord. boragineæ: *Myosotis*: *M. scorpioides* (förgätmigej), *M. arvensis* (åkerälsklingsört) Hoffm.; ord. Solaneæ: *Hyoscyamus niger* (holmört); ord. verbasceæ: *Verbascum Thapsus* (kungsljus); ord. antirrhineæ: *Veronica*: *V. maritima* (strandveronika), *V. Beccabunga* (Bäckbunga veronika), *V. Chamædrys* (theveronika), *V. officinalis* (ärenpris), *V. arvensis* (renveronika); ord. rhinantaceæ: *Melampyrum*: *M. pratense* (ängsskepling), *M. sylvaticum* (skogsskepling); *Pedicularis palustris* (kärrstaf); *Rhinantus Crista Galli* (höskaller); *Bartsia Odontites* (bergskälla); *Euphrasia officinalis* (ögontröst); ord. labiatæ: *Stachys palustris* (stinknässla); *Lamium*: *L. album* (blindnässla), *L. purpureum* (rödsugor); *Galeopsis*: *G. Tetrahit* (åkerblindnässla), *G. versicolor* (hampblindnässla) Curt.; *Scutellaria galericulata* (Luckört); *Prunella vulgaris* (skogshumle); *Thymus Serpyllum* (backtimjan); ord. primulaceæ: *Trientalis europæa* (dufkulla); *Lysimachia*: *L. vulgaris* (lysing), *L. thyrsoiflora* (vattenlysing); ord. plantagineæ: *Plantago major* (grodblad); ord. chenopodeæ: *Chenopodium viride*; ord. polygoneæ: *Rumex*: *R. Acetosa* (ängssyra), *R. Acetosella* (bergssyra), *R. Crispus* (svinrot); *Polygonum*: *P. viviparum* (stämnenäfva), *P. hydropiper* (jungfrutvål, *P. aviculare* (fogelgräs), *P. Convolvulus* (åkerbinda), *P. lapathifolium* (bleknäfva); ord. empetreæ: *Empetrum nigrum* (kråk-

bär); ord. coniferæ: *Juniperus communis* (en); ord. alismaceæ: *Alisma Plantago* (svalting); ord. butomeæ: *Butomus umbellatus* (blomvass); ord. orchideæ: *Orchis maculata* (Marie-hand); *Platanthera bifolia* (hvit orkis) Rich.; ord. asparageæ: *Paris quadrifolia* (trollbärsört); *Convallaria majalis* (liljekonvalj), *Majanthemum Convallaria* (hjerthär) Wigg.; ord. gramineæ: *Alopecurus pratensis* (ängskaffe), *A. geniculatus* (kärrkaffe); *Phleum pratense* (ängskampe); *Calamagrostis*: *C. stricta*, Hn., *C. Epigeios*, Roth; *Arundo Phragmites* (rörvass); *Anthoxantum odoratum* (vårbrodd), *Aira cæspitosa* (tåtel): *Molinia fluitans*, Hn.; *Melica nutans* (bergslok); *Poa*: *P. pratensis* (ängsrö); *Festuca*: *F. ovina* (fårsvingel), *F. rubra* (rödsvingel); *Triticum repens* (qvickhvete); ord. equisetaceæ: *Equisetum fluviatile* (fräken); ord. Filices: *Polypodium vulgare* (bergsöta); *Pteris aquilina* (ormbunke). Utom de i ett annat sammanhang omnämnda trädslagen, förekomma jemväl arter af salices.

På de ofvanföre nämnda bärlagen är orten icke särdeles rik. Åkerbär funnos i ymighet ännu år 1808, och man ser än i dag blommor af detta örtslag men sällan något bär, emedan örtstånden dels afmejas vid slottern dels bortbetas af boskapen; hjortron, tranbär, blåbär och odon saknas icke, och påträffas de begge förstnämnde slagen, ehuru i mindre mängd, på sank och fuktiga ställen, samt de tvenne sistnämnde litet öfverallt; smultron ser man på flere ställen, men i större mängd blott inom Mestilä och Turajärvi samfälligheter samt på den s. k. Kahala mon; hallon finnes på Haverö och inom Löyttilä samfällighet; lingon, som för 6 à 7 år tillbaka plockades kapptals, hafva så förminskats att de på orten äro dyrare än i städerna. Denna förminskning af bärlagen har en ganska naturlig orsak — bärstånden och skaften afbetas om våren af boskapen. De kalla och torra vårar, som

flere år årad påföljt hvarandra, hafva förorsakat en svag hö-
 vext och nödgat allmogen att tidigt om våren drifva sin bo-
 skap på bete i skogarne, hvarest det enda näringsämne varit
 de uppspirande bärplantorna. Utan allt inflytande härpå torde
 jemväl kärr- och träskuttorkningar icke hafva varit, då ge-
 nom dem de kringliggande trakterna, från hvilka vattnet små-
 ningom utsipprat och dragit sig i fördjupningarne, — hvilka
 just utgöras af de uttappade träsken, kärren och morasen —
 blifvit torrare; och säkert är, att åtminstone vissa bärslag
 icke varit okänsliga därför. Trädgårdsskötseln har icke gjort
 några framsteg, om man undantager hvad som på herregår-
 darne gjorts i denna väg, men likväl finnes nästan på hvarje
 bondhemman en trädgårdstappa, ehuru der kultiveras blott lit-
 tet persilja, lök, morötter och rödbetor. Af fruktträd ser
 man endast äppelträdet, och det nästan uteslutande i Honki-
 laks och Kiukkais.

Fauna. De svårigheter, som möta vid upprättandet af
 florän öfver en socken, återkomma vid redogörelsen för dess
 fauna, om hvilken endast mångåriga och noggranna iaktta-
 gelser kunna lemna något tillfredsställande svar; men i denna
 väg hafva uppgifter godhetsfullt blifvit oss meddelade af Herr
 Protokolls-Sekreteraren V. Falck, ett inom ornitologins område
 icke obekant namn, hvarföre nedanstående förteckning öfver
 mammalier, foglar, amfibier inom Eura socken torde lemna
 välkomna bidrag till kännedomen af den finska faunan.

8) Mammalier. Vespertilio: V. discolor (gråskymlig flä-
 dermus), V. borealis (nordisk flädermus), V. mystacinus (mu-
 stacherad nattblacka), V. Daubentonii (Daubentons nattblacka),
 V. auritus (långörad flädermus), V. Pipistrellus (liten brun
 flädermus), V. pipistrellus (liten brun flädermus, före-
 k. enl. all förmodan); Talpa europæa (allm. mullvad, rar); So-
 rex: S. vulgaris (allm. näbbmus), S. pygmæus (tjocksvansad

nåbbmus), *S. fodiens* (vatten-nåbbmus); *Felis Lynx* (varglo-kätt, med alla hos Nilsson upptagna olika färgteckningar); *Mustela*: *M. Lutreola* (flodiller), *M. Erminea* (hermelin), *M. vulgaris* (allm. vesla); *Martes sylvestris* (skogsmård); *Lutra vulgaris* (utter); *Meles Taxus* (allm. grävving); *Ursus Arctos* (landthjörn); *Canis*: *C. Lupus* (varg), *C. Vulpes* (skogsräf); *Mus*: *M. Rattus* (svart råtta) *M. sylvaticus* (fältråtta), *M. Musculus* (husmus); *Lemmus*: *L. amphibius* (vattenlemmel), *L. medius* (mindre jordråtta), *L. glareolus?* (långsvansad markmus), *L. agrestis* (gråbrun markmus) *L. scisticolor* (skogslemmel); *Pteromys Europæus* (europaisk flygande ekorre); *Sciurus vulgaris* (allm. ekorre); *Lepus borealis* (nordisk hare, varierar om vintern med mörkare och ljusare färg); *Cervus Alces* (elghjort, numera rar).

Foglar. *Falco*: *F. Subbuteo* (lärkfalk), *F. Lithofalco* (stenfalk), *F. Tinnunculus* (tornfalk), *F. palumbarius* (dufhök), *F. Nisus* (sparfhök), *F. fulvus* (kungsörn), *F. albicilla* (vaulhafsörn), *F. Haliaëtos* (fiskljus), *F. Buteo* (ormvråk), *F. Lagopus* (fjösänt vråk), *F. apivorus* (bivråk), *F. cyaneus* (kärrhök med halskrage); *Strix*: *S. funerea* (hökuggla), *S. passerina* (sparfuggla), *S. Bubo* (berguf), *S. Brachyotos* (skogsuf), *S. liturata* (slaguggla), *S. Tengmalmi* (perluggla); *Cuculus canorus* (gök); *Picus*: *P. martius* (svart hackspett) *P. viridis* (grön hackspett, rar), *P. canus* (gråhöfdad hackspett), *P. leuconotus* (hvitryggig hackspett), *P. major* (större hackspett), *P. minor* (mindre hackspett), *P. tridactylus* (tretålig hackspett); *Jynx torquilla* (göktyta); *Caryocatactes guttatus* (nötkraka, förekom tillfälligtvis); *Sturnus vulgaris* (stare); *Oriolus Galbula* (sommargylling, rar); *Corvus*: *C. Corax* (korp), *C. Cornix* (grå kråka), *C. Pica* (skata); *Garrulus*: *G. infaustus* (lafsrika), *G. glandarius* (nötsrika); *Bombycilla garrula* (sidensvans); *Caprimulgus Europæus* (nattskärva); *Cypselus*

Apus (tornsvala); *Hirundo*: *H. rustica* (ladusvala), *H. urbica* (hussvala), *H. riparia* (strandsvala); *Muscicapa*: *M. Grisola* (grå flugsnappare), *M. artricapilla* (svart och vit flugsnappare); *Lanius*: *L. Excubitor* (större törnskata), *L. Collurio* (allm. törnskata); *Turdus*: *T. viscivora* (dubbeltrast), *T. pilaris* (björktrast) *T. musicus* (sångtrast), *T. iliacus* (rödvingetrast), *T. Merula* (koltrast, sedd någongång); *Cinclus aquaticus* (strömstare); *Motacilla*: *M. alba* (ringärla), *M. flava* (gulärla); *Anthus*: *A. pratensis* (ängpiplärka), *A. arboreus* (trädpiplärka); *Saxicola*: *S. oenanthe* (stensqvätta), *S. rubetra* (buskstensqvätta); *Sylvia*: *S. hortensis* (trädgårdssångare), *S. curruca* (ärtsångare), *S. cinera* (grå sångare), *S. Rubecula* (rödhakesångare), *S. Phoenicurus* (rödstjertsångare), *S. Sibilatrix* (grön sångare), *S. Trochilus* (löfsångare). *S. rufa* (gransångare), *S. Schoenobæus* (säfsångare); *Troglodytes europæus* (gårdsmyg); *Accentor modularis* (jernsparf, sedd understundom); *Certhia familiaris* (trädkrypare); *Upupa Epops* (härfogel, sedd engång); *Parus*: *P. major* (talgmes), *P. ater* (svartmes, rar), *P. cristatus* (tofsmes), *P. palustris* (kärrmes), *P. caudatus* (stjertmes); *Regulus cristatus* (kungsfogel); *Alauda*: *A. arvensis* (sånglärka), *A. arborea* (trädlärka); *Emberiza*: *E. citrinella* (gulsparf), *E. hortulana* (ortolansparf), *E. nivalis* (snösparf); *Fringilla*: *F. domestica* (grå spink), *F. Chloris* (grön fink), *F. Coelebs* (hofink), *F. montifringilla* (bergfink), *F. cannabina* (hämpling), *F. Linaria* (grå siska), *F. Spinus* (grön siska); *Pyrrhula vulgaris* (allm. domherre); *Corythus Enucleator* (tallbiten); *Loxia*: *L. pytiopsittacus* (större korsnäbb), *L. curvirostra* (mindre korsnäbb), *L. bifasciata* (bändel korsnäbb, sedd någongång); *Columba*: *C. Palumbus* (ringdufva), *C. Oenas* (skogsdufva); *Perdix cinerea* (allm. raphöna); *Tetrao*: *T. Bonasia* (allm. hjerp); *T. Urogallus* (tjäder), *T. Tetrax* (orre); *Lagopus subalpina* (dalripa);

Charadrius: *C. Hiaticula* (större strandpipare), *C. minor* (mindre strandpipare), *C. Morinellus* (fjellpipare, sedd någongång), *C. apicarius* (ljustpipare); **Hæmatopus** *ortrælegus* (strandskata, förekom tillfälligtvis); **Grus** *cinerea* (trana); **Numenius** *arquata* (storspof), *N. phœopus* (småspof); **Tringa:** *T. minuta* (lilla strandvipan), *T. Temminckii* (Temmincks strandvipa); **Ma-chetes** *pugnax* (brushane); **Totanus:** *T. hypoleucos* (drillsnäppa), *F. fuscus* (harlekinssnäppa), *T. ochropus* (gråbent snäppa), *T. Glareola* (grönbent snäppa); **Scolopax:** *S. rusticola* (mörkulla), *S. major* (dubbel beckasin), *S. Gallinago* (enkel beckasin), *S. gallinula* (halfenkel beckasin); **Sterna:** *S. Hirundo* (fisktärna), *S. minuta* (småtärna, sedd engång); **Larus:** *L. canus* (fiskmåse), *L. argentatus* (grå-trut), *L. glaucus* (stor hvit-trut, sedd någongång), *L. fuscus* (sillmåse); **Cygnus** *musicus* (vild svan); **Anser:** *A. cinereus* (grå gås), *A. leucopsis* (fjellgås, sedd någongång); **Anas:** *A. Boschas* (gräsand), *A. acuta* (stjertand), *A. Penelope* (bläsand), *A. crecca* (krickand); **Fuligula:** *F. cristata* (viggen, rar), *F. fusca* (svärta, sedd någongång), *F. nigra* (sjöorre, sedd understundom), *F. Clangula* (knipa), *F. glacialis* (alfogel); **Mergus:** *M. Merganser* (storskrake), *M. Serrator* (småskrake); **Phalacrocorax** *Carbo* (storskarfven, sedd ibland); **Podiceps:** *P. cristatus* (hvitstrupig dopping), *P. rubicollis* (gråstrupig dopping), *P. cornutus* (hornad dopping); **Colymbus:** *C. arcticus* (storlom), *C. septentrionalis* (smålom).

Amfibier. **Lacerta:** *L. agilis* (sandödla, rar), *L. vivipara* (skogsödla), *Anguis fragilis* (ormslå, sällsynt), *Coluber natrix* (allm. snok, mindre allmän); **Vipera** *Berus* (huggorm); **Rana** *temporaria* (vanlig groda); **Bufo** *vulgaris* (vanlig padda); **Triton** *punctatus* (vattenödla, Cuv.)

De stora skogarne i Eura äro särdeles egnade till hemvist för rofdjur, hvilka i dem äfven finna säkra asyler. I synnerhet finnas vargar både sommar och vinter, men inga särdeles åtgär-

der äro vidtagne till dessa skadedjurs utrotande, ty af de fem å sex, som årligen skola fällas, torde hälften utgöra tillfällighets-skytte. Skallgång har icke hållits i mannaminne, likasom andra brukliga medel att fånga vargar icke användts, såsom varggårdar, vargsaxar, eller det af jägare såsom verksamast rekommenderade medlet: att uppsöka lyorna och döda ungarna. I grannsocknarne skall hållas en slags skallgång, — dock icke med vargnät samt öfriga för ändamålet öfliga anordningar — hvilken består deri, att allmogen under skrik och bösskotts aflossande genomströfvar sina skogar samt bortskrämmar vargarna till grannsocknarne. Men då hvarken denna eller någon annan metod — utom en vargfälla eller varggrop på ett och annat ställe — att fördrifva och utrota vargar är öflig i Eura, samlas de dit, när de bortjagas från de kringliggande trakterna, tillfoga mycken skada och fälla årligen 20, å 30 större kreatur, oberäknadt föl, kalvvar och får. De skador, vargen tillfogar, drabba vanligen fattiga, i skogstrakter boende torpare, för hvilka förlusten af en ko eller häst är ganska kännbar. Då förf. sommaren 1849 en söndagsmorgon i juli begaf sig till Turajärvi, träffade han på några karlar, som på stänger buro lemningarne af tvenne kor, dem vargen fällt samma morgon; och några dar förut hade den i samma by sönderslitit en tjur och tvenne kor. De fällda kreaturen tillhörde torparfolk.

Befolkning.

Ortens läge inom den tavastländska folkstammens landmären anger såväl språkdialektens som folkstammens allmänna karakter, men den förra är stympad och icke stort bättre än i trakterna närmast Åbo, den sednare en icke fullkomligt ren pregel af den genuina tavastländska typen. Samma skiftning i den tavastländska bildningsformen som är egen för folket i sydvestliga Finland, återfinnes hos Eurabon, som sjelf erbjü-

der en genom lokala gränser bestämd dubbelface. Bonden i Kiukkais och Moderkyrkolandet är ljuslett och långvext, i Honkilaks deremot mera mörklagd och undersättsig. Men en åtskilnad dem emellan kan genomföras icke blott i den yttre gestaltningen, utan äfven i afseende å bildningsgrad och lefnadssätt. Eura- och Kiukkaisbon står öfverhufvud framom Honkilaksbon i bildning, och hafva dertill hvarderas lokala förhållanden, den förras för kommunikation gynsamma, den sednares isolerade och från allmän väg aflägsna läge, väsentligen bidragit. Genom Kiukkais och Moderkyrkolandet går allmän väg till Åbo, Björneborg och Raumo, hvarförutom i Moderkyrkolandet Finlands största jernbruk är beläget; i Honkilaks finnes blott sockenväg, som först inom Moderkyrkolandet förrenar sig med allmänna vägen till Lethala och Nystad, hvarföre ock kommunikationen med Nystad, på hvilken Honkilaksbon förnämligast handlar, hjulföretiden ytterst försvåras. Såsom exempel på den anmärkta olikheten emellan innevånaren i Honkilaks å ena samt den i Kiukkais och Moderkyrkolandet å andra sidan kan anföras, att den förra är i sitt tal mycket högljudd, så att man vore frestad att tro, då man hör två å tre af dem tala, det de råkat i ordvexling, och, då ett högljuddare språk höres på längre afstånd, kan man taga för gifvet att de antågande icke äro från Kiukkais eller Moderkyrkolandet utan från Honkilaks; att bonden i Kiukkais och Moderkyrkolandet vanligen slöjdar såväl sina redskap som husgerådsaker, då deremot Honkilaksbon endast förstår sig på de förras förfärdigande; att man på de begge förstnämnde orterne icke förvexlar karl- och qvinnoarbeten med hvarandra, utan att hvardera könet sköter sina åligganden, hvaremot det i Honkilaks icke är sällsynt att se qvinnan plöja åkern eller hugga granris på ladugården. Särdeles markerande med afseende å deras olikhet i själsfrändskap är den omständighet,

att Moderkyrkolands- och Kiukkaisboerne endast undantagsvis ingå äktenskapsförbindelser med Honkilaksbon, under det de på de begge förstnämnda orterne befrynda sig med hvarandra. Honkilaksbon åter, som samstämmer i lynne och bildningsgrad med folket i Säkylä, Yläne och Pöytis, gifter sig ifrån dessa trakter lika ofta som ifrån eget kapell.

Om folket i sin helhet måste sägas, att det till lynnet är godmodigt och till sinnelaget fredligt, att det är läraktigt och eger skärpa i förståndet samt en färdighet i bokläsning, hvilken få församlingar i landet torde kunna uppvisa. Utmärkande i det förra afseendet är, att man hos Eurabonden icke finner den processjuka, hvilken på vissa orter är så allmän. Det närmaste exempel erbjuder grannsocknen Kumo. Folkmängden i Kumo går upp emot den i Eura, men i Kumo tingslag, som utgöres af blott Kumo socken, förekomma två tredjedelar mer mål än i Eura tingslag, som består af Eura, Kjulo, Säkylä och en del af Pöytis socken. Men denna vackra sida har en viss tröghet eller långsamhet i släptåg, och Eurabonden saknar den rörlighet och energi, som är egen för det sanguiniska och koleriska temperamentet. Oväntadt är det icke derföre, att hastiga öfvergångar från den ena sinnestämningen till den andra äro för honom okända och att häftiga passioner icke röra sig i hans inre. Kontraster äro för honom fremmande, ty han ser dem icke i naturen, som omgifver honom. Den bär lugnets samt jemnhetens stämpel, och han är dess återbild. Samma enformiga jemnhet erbjuder folk-lifvet. Den ena dagen är lik den andra. Höbergningen och skörden, hvilka på vissa orter utmärkas såsom glädje- och fröjdefester, äro här endast arbetsdagar. Utmärkande i detta afseende är, att såväl den förra som den sednare icke för-rättas med talko, hvilket ger en anstrykning af festlighet, utan med eget folk, samt att allmogen, då den går på ängen

och skördeåkern, i allmänhet icke påtager sig en prydligare drägt än den hvardagliga. Egentliga folknöjen saknas. Seden att midsommarafon bränna kokko är på orten icke öflig, men deremot, ehuru mindre allmänt, upptändas lusteldar, som kallas "Helavalo", Kristihimmelsfärdsdagen i Kiukkais och annan dag Pingst uti Moderkyrkolandet. Omkring dessa i skumrasket uppgjorda brasor svänger sig den danslystna ungdomen i ringdanser, vanligen efter den takt en skärande fiol mäter, och bivistas dessa nöjen jemväl af en och annan äldre person såsom åskådare. Bröllop äro de enda tillfällen vid hvilka större samlingar ega rum, och seden har äfven, såsom i ett annat sammanhang kommer att visas, gifvit dem en egen karakter. De firas mest om våren före midsommarn, räcka i tre dagars tid och räkna utom objudna brudsiare två å trehundra gäster. Begräfningar firas i stillhet och bivistas endast af närmaste anförvandter. De stora högtiderna Påsk, Pingst och Jul ega en uteslutande religiös pregel, och anses det oanständigt att Påsk- äfvensom Juldagen visa sig utom hus. Julen förnekar dock icke sin härkomst, och i lekarne samt öfriga nöjen under denna fest bryta sig de sista-strålarne af dess urelement; men på denna ort hafva äfven dessa förbleknat, och hvad som här företrädesvis utmärker Julen, är en rundligare och bättre förplägning än på öfriga tider af året.

Sålunda eger Eurabonden icke någonting som med förkärlek fäster honom vid födelsebyggden, hvilket åter icke kan vara utan allt inflytande på kommunalandan, och blotta föreställningen om en större materiel fördel är mäktig nog att förmå honom lemna orten. De starka utflyttningar, som årligen försiggå, vittna derom; och till dem är orsaken snarare sjelfva folklivet, än för strängt arbete, eller för låga löner, eller för ringa arbetsförtjenst, ty tjänstefolket är här icke mer betungadt än annorstädes, samt torde icke heller vara sämre

afönadt, och klagan öfver brist på arbetsfolk, isynnerhet den brådare arbetstiden, är ganska allmän.

Ett folk, som i sitt samlif icke uppvisar några för det betecknande egendomligheter, eger icke heller något för sig utmärkande med afseende å klädedrägten. I klädedrägt öfverensstämmer Eurabon med grannsocknarne, om man undantager Säkylä, som i detta afseende framter flere afvikelser. Lyxen har i Eura likasom annorstädes gått framåt, och den förmög-nare bonden söker efter förmåga att icke ge efter herremannen. Kaffe är en artikel, hvilken man lika litet här, som öfverhufvud på kusttrakterna af Finska och Bottniska vikarne, kan umbära; men ock andra specerier, såsom rum, vin, finare tobak och stundom the äro icke okända. Den dagliga kosten utgöres af potåter, strömming och surmjölk, hvarförutom till frukostmålet, som undångöres grundligare, kommer smör eller ost eller kött eller någon bättre ansedd fiskart, såsom braxen, sik eller id. Tallrickar af den runda formen ser man icke i det dagliga bruket, utan i deras ställe 5 kvarters långa samt 1 $\frac{1}{2}$ eller 2 kvarters breda brädlappar, och betjena sig af en så-dan 2 å 3 personer samfällt; hvarförutom till bordsservisen höra träd- eller stenfat, det förra i Honkilaks, det sednare i Kiuk-kais och Moderkyrkolandet, samt den s. k. pukon, hvilken stän-digt bäres af mänskonet uti ett omkring medjan hopknäppt bälte.

Byggnadssättet är icke det enkla som blott för de nöd-torftiga behofven är afpassadt, utan utmärker sig genom en beqvämlig och vidlöftig anordning, hvilken karakteriserar så väl allmogens renlighetssinne som dess böjelse för vällefнад. Åbyggnaden på ett vanligt hemman utgöres af tre större stugor: boningsstugan, främmanstugan och en bagarstuga. Härtill komma ett par kamrar, af hvilka värdsfolket bebor den ena, en mjölkkamare, en slöjdestuga samt på bättre hemman en karak-tärsbyggnad med 4 å 5 rum. Boningsstugan, som vanligen

icke är uppförd i sammanhang med främmanrummen, tjenar till vistelseort för det manliga och qvinliga könet, men blott det sednare förrättar der sina in-arbeten, hvaremot det förre der-till begagnar slöjdestugan samt der en sådan saknas bagarstugan. Boningsstugan, der de olika könen sammanträffa vid måltider och lediga stunder, utmärker sig derföre genom renlighet och snygghet. Tak och väggar äro icke nedrökta, ty uti den brännes alltid ljus, då deremot i slöjde- eller bagarstugan endast pärtbloss begagnas. Möblerna äro de vanliga: ett aflångt bord, bänkar, sängar samt ett skåp eller en skänk, utom några smärre för beqvämligheten och hushållsbehofven nödiga anordningar. Detta husgeråd är inom moderkyrkolandet och Kiukkais alltid måladt med röd eller ljusblå oljefärg och man ser skänken understundom betsad, men i Honkilaks är det omåladt. Uthusen bestå af två rirader, två fähus, två foderlider, fårhus, svinhus och stall. Dessa, äfvensom en badstuga, en eller ett par bodor, hvilkas öfra etage utgöres af det s. k. loftet, och en spanmålsbod, ligga alla omkring eller i närheten af mangården. Spanmålsboden är bredare upp- än nedtill för att skydda säden mot fuktighet, samt försedt med ett så kalladt hiirin-lauta — ett smalt bräde utgående nedanom understa bjelklagret i horisontel riktning med marken — för att afhålla råttor; och består inredningen af en lafva samt en i afdelningar fördelad stor lår, besutlig på nedra bottnet, och från väggen frittstående med en alns mellanrum i afsigt att för tjufvar försvåra åtkomsten. Takbetäckningen är öfverallt näfver och takved, hvarifrån dock lador, som vanligen förses med halmtak, göra undantag.

Befolkningen är hel och hållen finsk, med undantag af ett ringa antal smeder som äro anställda vid Kauttua bruk, och det finska språket är allmogens enda samtalspråk. Svensk gudstjenst, som nu förrättas 3 å 4 gånger om året, hölls väl

I äldre tider hvar tredje helgedag, men befolkningen var derföre icke mindre finsk än nu, utan skedde detta af artighet mot det svenska språket. Enligt folkmängdstabellen för år 1845 utgör folkmängden 5732 personer, hvilka på moderkyrkolandet och kapellerna sålunda äro fördelade: Kiukkais 2611 p:r, moderkyrkolandet: 2110 p:r, Honkilaks: 1011 p:r. Eura räknar på qvadratmilen i medeltal 1337 personer, och är sålunda en af de starkare befolkade socknar i landet, ty i Åbo och Björneborgs län, såsom det folkrikaste i Finland, steg befolkningen enligt folkmängds-tabeller ^o) för år 1830 endast till 1060 personer på qvadratmilen. Likväl är denna befolkning ganska olika fördelad på moderkyrkolandet och kapellerna. Sålunda har Kiukkais: 1866 p:r, Moderkyrkolandet: 1140 p:r och Honkilaks 927 p:r på qvadratmilen. Öfver folkmängdens tillväxt och förminskning finnas uppgifter sedan år 1684, oakadt mellan åren 1713 och 1721 något bristfälliga, men ifrån år 1749 äro de mer pålitliga, ehuru icke ens från den tiden alltid förda med den omsorg man har anspråk på att fordra. Till sistnämnde år gjordes endast knapphändiga anteckningar, till det mesta öfver födda och döda, men vid denna tidpunkt inrättades tabellverket, då man fann hvilken betydelse för vetenskapen och statsekonomin en statistisk tabell, som upptog alla i siffertal uttryckbara sociala förhållanden, skulle ega. Ifrån 1684—1749 har antalet af födda och döda i pastoratet, hvilka för en lättare öfversigts skull upptagas för hvarje femtal af år, varit följande:

år	1684	1689	1694	1699	1704	1709	1714	} summa
födda	205	226	183	204	151	115	80	
år	1719	1724	1729	1734	1739	1744		
födda	153	230	270	287	260	278		2642
år	1684	1689	1694	1699	1704	1709	1714	} 1939
döda	59	143	397	79	89	89	128	
år	1719	1724	1729	1734	1739	1744		
döda	123	107	165	152	227	181		

Då de föddas antal öfverskjuter de dödas med 703 och folkmängden år 1749 utgjorde 1643 personer, hade den år 1684 bort vara endast 940 personer. Detta tal är likväl påtagligen för lågt, ehuru folkmängden den tiden var utan tvifvel ganska ringa, och kan detta förhållande icke förklaras med mindre man antager täta under tidernas lopp skedda utflyttningar. Ifrån år 1749 äro vi i tillfälle att lemna uppgift öfver födda i och utom äktenskap, döda samt vigda inom moderkyrko- och kapellförsamlingarne, hvar för sig, och är för hvarje femtal af år antalet af dem följande:

Kinckkais						Moderkyrkoförsamlingen						Honkials								
år	födda			vigda	oäkta		m:kon	födda			vigda	oäkta		m:kon	födda			vigda	oäkta	
	m:kon	q:kon	summa		par	antal		summa	par	antal		m:kon	q:kon		summa	par	antal		m:kon	q:kon
1749	59	48	107	29	2	70	79	149	32	2	40	39	79	14	1					
1754	73	54	127	31	4	84	84	168	31	2	33	34	67	21	1					
1759	79	68	138	33	3	103	99	202	35	5	35	38	73	20	1					
1764	74	78	152	34	—	97	95	192	32	6	40	41	81	21	—					
1769	74	83	157	29	4	86	98	184	40	3	43	37	80	15	1					
1774	102	85	187	51	3	108	111	219	44	6	40	58	98	16	1					
1779	118	101	219	55	4	120	109	229	43	6	60	60	120	21	1					
1784	113	107	220	36	5	95	106	201	31	5	56	57	113	13	3					
1789	118	121	239	73	9	118	109	227	48	7	54	61	115	22	2					
1794	134	148	282	66	11	157	110	267	55	6	62	60	122	14	5					
1799	148	129	277	67	10	142	142	284	45	9	62	44	106	20	1					
1804	155	144	299	65	19	160	149	309	56	17	52	38	90	27	2					
1809	146	142	288	88	21	142	142	272	59	17	53	48	101	28	2					
1814	180	154	334	85	23	171	157	328	83	28	71	64	135	25	6					
1819	173	190	363	79	20	164	160	324	63	26	73	61	134	40	5					
1824	238	197	435	126	41	190	190	280	102	23	81	76	157	39	13					
1829	222	199	421	100	25	187	168	355	80	27	71	87	158	37	8					
1834	235	188	423	102	29	156	169	325	61	10	69	79	148	33	8					
1839	209	215	424	102	34	157	155	312	57	20	80	91	171	43	6					
1844	239	205	444	102	17	180	161	341	85	34	73	87	160	38	5					
Summa	2889	2656	5545	1353	284	2675	2593	5268	1082	259	1148	1160	2308	507	72					

Antal af döda med afseende å kön och ålder:

Kinkkais.

år	1749	1754	1759	1764	1769	1774	1779	1784	1789	1794	1799	1804	1809	1814	1819	1824	1829	1834	1839	1844	S:a
under	16	33	28	32	36	37	32	46	28	56	37	42	57	56	49	77	59	56	63	58	898
1 år	4	10	13	14	8	24	18	21	4	22	16	22	11	38	20	41	32	38	30	37	423
1-3	9	10	9	6	3	9	10	7	2	11	12	11	8	15	7	10	11	12	5	16	183
3-5	6	4	3	4	3	8	12	7	2	4	11	8	16	19	3	7	10	9	8	15	159
5-10	—	2	—	2	—	3	4	2	1	2	2	1	1	4	1	—	4	5	3	4	41
10-15	3	3	—	2	1	—	2	2	—	2	2	3	6	4	4	5	3	4	6	5	56
15-20	—	3	2	2	1	—	1	2	3	1	4	1	7	1	7	6	4	4	10	2	61
20-25	1	3	1	2	—	1	1	2	3	1	2	4	3	2	2	6	7	11	12	5	65
25-30	1	—	1	2	—	2	1	5	1	4	7	8	4	4	2	6	2	10	6	4	75
30-35	2	—	—	2	2	1	2	6	3	3	3	5	8	6	2	5	5	12	7	4	73
35-40	—	—	3	2	1	2	1	7	6	3	3	11	4	3	9	7	8	11	10	3	98
40-45	2	1	—	1	4	3	3	7	2	3	3	4	9	3	11	6	11	13	10	9	106
45-50	1	1	—	5	2	3	3	8	—	5	3	7	12	6	6	9	9	16	10	7	121
50-55	4	—	6	3	2	1	4	12	8	9	3	10	7	9	5	17	8	17	12	13	143
55-60	—	1	2	10	2	5	2	8	7	13	5	13	8	12	10	21	15	16	17	15	188
60-65	2	1	6	2	2	4	9	10	6	8	6	7	9	8	10	15	16	18	17	13	163
65-70	3	2	4	2	3	4	5	10	6	9	6	9	10	10	10	15	16	18	24	19	166
70-75	3	3	3	6	12	5	7	6	7	4	9	7	10	7	6	4	10	13	9	8	147
75-80	1	5	6	6	6	7	6	7	7	3	9	11	12	7	10	4	10	12	7	13	147
80-85	8	2	3	2	3	4	3	2	3	4	2	2	4	4	11	2	7	7	7	5	147
85-90	2	1	3	4	2	—	2	4	4	1	—	1	4	3	2	1	5	5	1	5	147
90-95	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	147
95-100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147
öfver 100	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	147
summa	70	85	92	109	93	119	132	169	96	159	139	178	200	212	177	232	239	289	261	256	3327
m-kön	34	52	52	41	43	64	70	84	47	86	68	87	97	90	85	131	117	142	132	118	1640
q-kön	36	33	40	68	50	55	62	85	49	73	71	91	103	122	92	121	122	147	129	138	1687

Moderkyrko församlingen.

år	1749	1754	1759	1764	1769	1774	1779	1784	1789	1794	1799	1804	1809	1814	1819	1824	1829	1834	1839	1844	S:a
under 1 år	44	39	63	54	51	25	36	33	36	63	40	64	54	64	52	69	56	41	45	32	961
1-3	6	19	24	18	8	38	23	15	16	13	10	19	26	32	17	24	30	42	24	29	433
3-5	—	6	10	3	7	11	4	5	5	7	7	8	18	33	9	8	7	30	9	18	205
5-10	—	—	11	2	3	6	5	5	5	8	4	14	15	25	5	16	8	24	8	15	191
10-15	—	9	3	2	—	5	1	1	2	1	12	—	4	7	1	4	3	4	6	6	60
15-20	—	—	2	—	—	3	1	3	2	—	3	4	3	7	1	4	3	2	1	2	45
20-25	—	1	2	—	1	3	1	2	1	5	3	—	6	1	1	5	4	7	2	2	68
25-30	4	1	3	2	2	2	2	2	4	4	2	3	9	5	1	3	4	1	1	2	48
30-35	2	2	4	2	2	1	1	5	2	3	7	4	9	5	7	5	5	5	5	3	77
35-40	1	—	4	2	2	—	2	3	3	3	3	4	3	3	1	4	4	2	1	2	74
40-45	3	2	5	1	3	—	1	3	9	4	2	4	8	6	7	6	8	16	6	5	119
45-50	4	—	3	3	1	3	1	8	8	4	1	9	7	5	11	8	4	10	13	11	104
50-55	3	3	3	1	4	1	5	12	9	—	5	—	14	6	10	6	11	15	3	5	152
55-60	—	8	4	4	2	2	2	8	6	3	6	9	14	19	8	11	13	13	6	7	137
60-65	3	3	5	8	4	2	2	4	4	3	14	15	14	16	10	10	15	20	15	14	175
65-70	3	9	8	3	7	6	1	4	5	8	7	7	14	11	13	7	15	13	13	7	152
70-75	3	4	13	7	4	6	3	12	6	14	9	12	8	8	12	9	11	27	17	14	187
75-80	6	2	2	7	9	6	6	2	7	5	7	3	11	8	3	5	14	12	6	7	150
80-85	3	—	1	8	1	2	7	2	2	4	6	3	7	5	5	6	3	6	10	5	95
85-90	2	—	1	—	—	—	—	1	1	1	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	45
90-95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
95-100	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
över 100	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
summa	93	112	176	132	110	121	106	135	133	162	151	195	240	266	186	206	216	307	201	202	3450
m:kon	49	56	95	66	41	57	54	74	71	76	71	102	112	132	86	109	104	145	109	104	1713
q:kon	44	56	81	66	69	64	52	61	62	86	80	93	128	134	100	97	112	162	92	98	1737

Om den 100-åriga, en mansperson, är omnämndt att han öfver 30 års tid varit tandlös framhåll i munnen, men 3 år före sin död erhållit två nya tänder i nedra käken.

Honkilaks.

år	1749	1754	1759	1764	1769	1774	1779	1784	1789	1794	1799	1804	1809	1814	1819	1824	1829	1834	1839	1844	S:a
under	13	14	12	17	16	20	18	33	19	24	21	13	23	19	19	25	26	26	23	22	403
1 år	2	7	4	4	5	5	8	4	12	12	4	5	13	11	16	15	3	13	5	13	161
1-3	1	4	2	—	—	4	4	1	7	8	4	4	3	7	3	2	13	12	1	11	89
3-5	2	4	7	—	—	3	9	—	8	8	8	2	3	5	1	4	4	2	1	12	81
5-10	2	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	3	3	1	—	7	3	3	2	6	40
10-15	1	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	1	2	2	1	1	4	1	4	1	28
15-20	1	—	—	—	—	—	—	—	1	4	1	3	2	2	2	2	2	1	2	5	34
20-25	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	2	2	3	3	2	1	2	4	27
25-30	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	1	2	4	5	2	3	3	4	30
30-35	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	3	3	2	2	2	1	33
35-40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	5	3	2	6	2	2	32
40-45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	3	2	5	3	1	49
45-50	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	5	2	1	5	4	5	7	6	5	55
50-55	1	3	1	—	—	5	3	4	2	2	1	1	3	7	2	1	4	2	6	6	50
55-60	2	3	1	—	—	1	—	2	2	1	1	2	4	4	1	8	7	7	6	5	65
60-65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	6	7	7	8	5	5	85
65-70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	8	5	6	7	8	6	5	88
70-75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	7	5	6	7	8	6	5	58
75-80	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	7	3	3	3	4	4	3	43
80-85	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	1	1	—	4	3	4	29
85-90	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	—	—	—	3	—	—	2
90-95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	—	—	1	—	—	1
95-100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	—	—	1	—	—	2
över 100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Summa	35	45	41	51	37	59	58	65	75	78	59	68	91	90	92	105	102	135	125	1485	
m. kön	20	24	15	24	18	27	30	37	40	37	37	41	53	48	51	44	57	66	74	67	777
q. kön	15	21	26	27	19	32	28	28	35	41	22	27	38	42	41	61	45	69	33	58	708

Den ena af de 100-åriga personerna var 104, den andra 110 år gammal.

De föddas antal i Eura står i ett lika, om icke förmånligare förhållande till de dödas, än på flere trakter; summan af de förra under seklet utgör: 13,121, af de sednare 8242. En jemförelse emellan flere socknar i detta afscende vore upplysande, men vi äro icke i tillfälle att anställa den med flere än Wichtis¹⁰⁾ och Pargas¹¹⁾. Uti den förra utgjorde de föddas antal från 1749—1844: 15,148, de dödas: 10,248; i den sednare från samma tid till 1845 de föddas: 10,185, de dödas: 8217. Förhållandetalen äro således: för Eura de dödas icke fullt $\frac{2}{3}$ delar af de föddas; för Wichtis $\frac{2}{3}$ delar; för Pargas $\frac{4}{5}$ delar. Anställes jemförelse emellan Eura moderkyrko- och kapell-församlingar, utfaller omdömet mest fördelaktigt för Kiukkais och minst för moderkyrkoförsamlingen. I den förra utgör de dödas antal jemt $\frac{3}{5}$ delar af de föddas, i den sednare, äfvensom i Honkilaks något mer än nyssnämnde tal utvisar. Högst olika deremot blir omdömet af jemförelsen under enskilda år, hvilken, såsom icke enlig med beskrifningens allmänna plan, vi lemna åt läsaren att anställa.

En blick på de föddas tabell utvisar det egna förhållande att under loppet af ett sekel mankötet öfverskjuter qvinkötet med 303, ett förhållande som särdeles utmärker Kiukkais, hvarest öfverskottet är 233. I moderkyrkolandet belöper det sig blott till 82 och i Honkilaks öfverstiger qvinkötet det manliga med 12. Samma företeelse uppvisar Pargas, hvarest 133 flere af man- än qvinkötet äro födda inom samma tide-rymd; och har detta förhållande icke fortgått med jemna steg utan med stark progression under de tre sista decennierna, särdeles i Pargas. På sistnämnde ort utgjorde differensen från år 1749 till 1824 icke mer än 6, men sedan dess har den vuxit till 127. För de omnämnde orterna är detta förhållande endast så till vida betecknande, att detta missförhållande är der större än annorstädes; ty öfverallt¹²⁾, der ta-

beller förts öfver födda, är siffran för mankönskolumnen högre än för qvinköns, och man har beräknat att det födes $\frac{1}{21}$ del mer gossar än flickor. Anställes jmförelse emellan de olika könen i Eura, blir såväl för hela seklet som från 1809—1848 medeltalet $\frac{1}{21}$ del, samt i Kiukkais för den förra tiderymden $\frac{1}{12}$ del, för den sednare $\frac{1}{10}$ del mer födda af man- än qvinkönet. Då emellan åren 1844—1848 i Finland ¹³⁾ föddes protest. m. k. 134,147 och q. k. 128,813 samt i Eura under samma tiderymd m. k. 492 och q. k. 453, är förhållandetalet för det förra $\frac{1}{24}$:del, för det sednare $\frac{1}{11}$:del. Orsaken till den ojemna fördelningen af könen är icke utredd. Denna fråga har sysselsatt fysiologerna, hvilka uppkastat sina teorier, men såsom icke grundade på erfarenhetsrön förblifva de blott sväfvande, stundom genialiskt konstruerade probabilitetssystemer, hvilka endast medelst data hemtade ur verkligheten kunna vinna en säkrare hållning och fasthet.

De dödas antal har icke öfverskjutit de föddas under något femtal af år sedan 1684, utom emellan åren 1694 och 1698 samt 1714 och 1718, då döden skördade sina offer genom hungerns tärande plågor och krigets blodigt frossande glav. Under den förra cykeln öfversköt väl de dödas antal de föddas med 214, under den sednare deremot endast med 48, men en blick på de föddas tabell emellan åren 1694 och 1723 utvisar, hvilkendera af dessa fasor förorsakat större skakningar i familjelifvet. Döden har gjort sina bästa skördar bland barnåldern, hvilken lika mycket genom vanskötsel som sin känslighet för yttre inflytelser decimerats. Af de under seklet födda hafva $\frac{5}{6}$ delar öfverlevat det första, men icke hälften det sextionde året, och af de döda utgöres $\frac{2}{5}$ delar af barn under tre år samt hälften af dem som icke uppnått det tionde. Emellan det tionde och sextionde året såsom det minst utsatta lefnadsskiftet har endast fjerdedelen dött; och

efter det sextionde den återstående fjerdedelen. Ibland man-könet, hvilket genom sin af naturen bestämda verksamhet mer är blottställt än det qvinliga, är dödligheten vanligen större, men här inträder ett motsatt förhållande, ehuru totaldifferen-sen på seklet icke utgör mer än 26. Medellifslängden har man beräknat af förhållandet hvori de födda och döda stå till folkmängden, och stod i Eura år 1840 det förra förhållandet som 1: 31,¹ samt det sednare som 1: 48,³. Medeltalet för Eurabons lifslängd detta år är sålunda $\frac{31,1 + 48,3}{2} = 39,7$ år; en-ligt samma grunder utgjorde medeltalet af lifslängden för innevä-aren i Finland nyssnämnde år 35,³ år ¹⁴). I Eura moderkyrkoför-saml., kapeller och pastorat är det för nedanstående år följande:

Kiukkais		Moderkyrkof.	Honkilaks	Hela pastoratet
1749	23, ⁸ år	20, ⁷ år	52, ¹ år	24 år
1773	46	47, ⁹	66, ⁷	49, ⁷
1800	Specialtabeller för detta år saknas			45, ⁸
1810	41, ¹	46, ²	34, ⁵	41, ³
1820	60	35, ¹	38, ¹	42, ⁴
1830	41, ¹	38	77, ²	42, ⁴
1840	35, ¹	39, ²	65, ⁴	39, ⁷

Under seklet öfverstiger de föddas antal de dödas med 4879, hvarföre socknens folkmängd, då den 1749 utgjorde 1643 personer, nu borde stiga till 6522; men tätta utflyttning-ar hafva nedsatt folkstocken till det ofvanföre nämnda be-loppet. För äldre tider saknas noggranna uppgifter öfver in-och utflyttade, hvilket intill sednare åren varit fallet i Hon-kilaks, men i Kiukkais och moderkyrkolandet har för hvarje decennium ifrån år 1809 antalet af dem varit följande:

	år	1809	1819	1829	1839
inflyttade		991	1154	1285	979
utflyttade		1140	1126	1552	1353
öfverskott af inflyttade . .		—	28	—	—
öfverskott af utflyttade . .		149	—	267	374

och är beloppet af mer ut- än inflyttade 762 personer, ett ganska högt tal inom en så kort tid för en kommun med en folkmängd af 5 till 6 tusen personer.

Helsotillståndet är öfverhufvud godt och ingen sjukdom egen för orten, om man icke så vill betrakta bröstsjukdomar, hvilka från innevarande sekels början kräft årligen ett större antal offer; men i äldre tider och ännu i medlet af förra seklet var led-, rygg- och torrvärck (troligen gikt och reumatism) samt svagsynthet allmänt gängse. Af allmogen som uppnått det 60:e, 50:e och 40:e året kunde endast ett ringa antal för långsynthet läsa i bok, och klagan öfver nyssnämnde arter värck, isynerhet torrvärck hos mankönet var allmän. Något dylikt förspörjes icke numer, allraminst svagsynthet, ty allmogen läser obehindradt i bok intill sednaste åldern. Till svagsyntheten bidrog utan tvifvel en daglig badstugugång genom röken, som besvärar allmogens badstugor, samt osunda och rökiga pörten. I grannsocknen Säkylä, hvarest daglig badstugugång ännu är öflig, är allmogen jemväl känd för svagsynt samt behäftad med ögonsjuka; och på kliniska institutet i Helsingfors skall flertalet af ögonpatienter vara ifrån Savolax och Karelen, der rökpörten äro allmänna. De farsoter som tidtals hemsökt Eura och bortryckt ett större antal personer äro rödsot och rötfeber samt bland barn koppor, mässling, scharlakansfeber och kikhosta. Åren 1740, 1741, 1742 grasserade rödsoten och dödligheten var dubbelt större än vanligt. Följande tabellariska öfversigt ur presterskapets quinquennitabeller lemnar upplysning om de mest gängbara sjukdomar sedan 1749, och äro i den alla sjukdomsfall som stiga till 10 om året upptagne, utom de af ålderdomssvaghet döda och det stora antal som äro antecknade under rubriken: "okänd sjukdom."

	år		år	
1804	14	bröstsjukdomar	1805	17
1802	29	kikhosta	1806	11
1796	11	febrar	1807	18
1828	19	scharlakans feber	1808	14
1827	31	röttfeber	1809	10
1794	20	mässling	1812	11
1791	32	koppor	1813	—
1790	10	rödsot	1814	14
1789	12	maarel	1815	18
1788	41	svulnad	1816	10
1786	18		1817	11
1785	26		1818	11
1784	—		1819	10
1783	43		1821	15
1782	17		1822	18
1777	14		1823	10
1776	24		1824	19
1774	23		1825	15
1770	13		1826	10
1763	14		1827	31
1761	25		1828	19
1760	12		1829	17
1756	—		1830	12
1755	18		1831	17
1749	—			

Sjukdomskronik.

år	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	1839	1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847	1848
bröstsjukdomar	34	16	14	17	22	16	16	13	15	11	41	16	14	13	32	21	14
kikhosta	—	—	—	—	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
mässling	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	14	14	—	16	—	—
scharlankans feber	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	53	—	—	—	—
rötfeber	—	—	13	11	17	14	22	16	15	—	—	—	—	—	—	—	—
rödsot	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
koppor	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
halssfluss	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	—	—	—	—
vattensot	21	17	10	23	—	10	—	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—

I medicinalt afseende hörer Eura till Björneborgs Provincialläkare- samt Eura Vaccinator's-distrikt. Socknens befolkning finnes uppgifven i presterskapets s. k. quinquenti-tabeller, hvilka dessutom innehålla detaljerade uppgifter öfver ålder, kön och andra lefnadsförhållanden; men då de på olika tider och efter olika grunder undergått ny redaktion, kunna deras rika materialier icke begagnas till hela sitt omfång. Vi upptaga ur dem, särskilt för moderkyrkoförsamlingen och kapellerna, blott följande:

Möderkyrkoförsamlingen.

år	1749		1757		1766		1773		1785		1795		1805		1815		1825		1835		1845	
	mk	qk.	mk	qk.	mk	qk.	mk	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk	qk.	mk	qk.	mk	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.
kön	8	18	14	13	13	8	16	14	47	45	62	72	32	31	29	31	36	36	27	30	30	39
under 1 år	15	17	22	29	25	27	27	35	83	65	92	104	46	55	34	32	50	42	61	56	53	61
1-3	18	19	21	25	25	25	24	29	80	88	87	99	46	48	36	32	40	48	39	49	51	45
3-5	31	33	38	56	47	52	63	63	176	192	188	202	100	92	82	82	115	104	131	133	103	119
5-10	38	35	37	42	42	45	44	40	143	166	172	186	94	78	109	106	80	76	115	113	90	104
10-15	31	35	35	25	36	45	44	56	147	149	170	164	76	68	82	79	85	75	109	106	101	89
15-20	31	37	40	37	31	38	36	45	120	151	137	166	67	88	81	69	94	98	67	63	94	97
20-25	24	24	32	45	33	38	45	41	124	150	130	136	64	81	48	67	82	81	70	69	85	95
25-30	18	15	33	33	33	45	22	40	65	78	127	148	47	59	50	69	81	79	69	74	57	58
30-35	14	20	22	24	29	37	39	33	61	78	93	110	64	51	48	67	62	61	70	68	57	67
35-40	13	11	15	19	38	29	35	42	90	81	84	103	43	55	49	59	37	66	72	73	59	60
40-45	20	22	12	12	15	17	23	26	59	69	83	93	32	42	49	49	36	55	47	56	47	53
45-50	16	17	15	14	8	20	18	16	60	61	69	58	30	47	34	41	39	46	36	62	53	61
50-55	11	12	17	18	5	10	7	15	54	63	47	50	29	32	20	24	20	37	27	42	35	51
55-60	12	21	13	15	14	14	9	10	58	60	48	66	16	21	13	43	31	31	26	40	18	51
60-65	8	19	6	8	8	12	8	6	26	35	35	38	14	14	17	16	14	18	29	31	20	31
65-70	3	9	4	18	5	6	3	3	10	12	25	29	11	15	6	7	6	19	11	20	16	19
70-75	—	2	5	11	3	4	4	2	5	9	7	9	9	10	6	7	2	9	7	8	11	14
75-80	—	2	—	1	—	2	1	2	4	2	2	7	3	5	3	1	1	3	1	7	3	3
80-85	1	—	—	—	—	4	—	—	2	1	1	2	—	—	—	—	1	—	—	1	—	2
85-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
90-95	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
95-100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
över 100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
summa	313	368	381	441	428	463	447	520	1430	1558	1659	1842	825	893	807	881	912	985	1014	1101	991	1119

total summa | 681 | 822 | 891 | 967 | 2988 | 3501 | 1718 | 1688 | 1893 | 2115 | 2110

Kapelerna sakna folkmängdstabeller för åren 1785 och 1795, hvarföre folkmängden i hela pastoratet är upptagen för dessa år.

Honkilaaks.

år	1749		1757		1766		1773		1805		1815		1825		1835		1845	
	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.	mk.	qk.
kön	7	5	2	6	4	1	2	10	4	7	9	8	18	9	22	22	14	13
under 1 år	8	12	8	8	16	15	17	17	14	24	12	16	18	15	15	30	22	22
1-3	7	10	10	7	12	10	14	19	11	10	6	16	19	15	24	14	14	29
3-5	7	17	23	8	23	26	32	39	44	33	32	47	44	57	71	43	52	58
5-10	17	17	21	27	21	15	27	35	52	42	30	36	28	51	58	54	70	58
10-15	14	16	17	17	16	23	16	26	36	37	40	25	27	51	44	45	45	54
15-20	16	16	20	21	21	10	24	24	21	34	40	30	27	29	24	29	45	57
20-25	12	19	18	18	8	12	11	22	27	20	27	30	26	33	29	29	45	38
25-30	15	14	14	16	15	22	14	21	23	27	25	27	26	33	33	18	23	25
30-35	5	7	7	10	11	14	16	15	20	17	17	19	18	25	40	40	23	25
35-40	2	6	3	9	6	9	9	9	24	22	20	16	20	25	38	38	26	26
40-45	11	11	7	6	16	12	14	17	23	23	23	23	11	19	29	29	30	19
45-50	9	9	7	6	3	6	9	9	20	20	11	20	18	16	16	16	28	33
50-55	15	9	10	11	3	5	9	14	20	24	17	18	13	15	30	30	16	34
55-60	5	4	7	10	6	8	6	16	20	11	15	16	8	15	15	15	6	20
60-65	5	4	6	5	9	8	5	12	7	14	18	6	13	12	6	6	11	11
65-70	—	2	5	3	6	3	8	6	9	12	3	11	9	7	8	8	6	7
70-75	—	3	1	2	3	1	5	5	4	7	4	2	7	4	8	8	4	4
75-80	1	3	—	3	2	3	2	2	1	—	2	—	1	2	2	2	4	4
80-85	—	2	—	3	2	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
85-90	—	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
90-95	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
95-100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
över 100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
summa	149	170	175	200	193	202	237	329	362	346	365	363	401	443	505	454	557	—
tot. summa	319	375	395	459	691	711	764	948	1011	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Enligt ofranstående tabeller har socknens folkmängd för hvarje decennium sedan 1749 varit följande:

år	1749	1757	1766	1773	1785	1795	1805	1815	1825	1835	1845
ant. pers.	1643	1896	2076	2358	2988	3501	4169	4249	4841	5522	5732

och folkstocken ökats eller minskats sålunda:

Moderkyrkoförsamlingen.															
Kiukkais.						Hela pastoratet.									
år 1749—1757	1766	1773	1805	1815	1825	1835	1845	1766	1773	1805	1815	1825	1835	1845	S:a
tillvext	91	142	828	90	334	275	152	69	76	751	—	205	222	—	1464
förminsk.	—	—	—	—	—	—	—	141	—	—	30	—	—	5	35

Honkilaks.																	
Hela pastoratet.						Hela pastoratet.											
år 1749—1757	1766	1773	1805	1815	1825	1835	1845	1766	1773	1785	1795	1805	1815	1825	1835	1845	S:a
tillvext	56	20	64	232	20	53	184	180	282	630	513	668	80	592	681	210	4089
förminsk.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Folkmängdens tillvext, som oaktadt utflytningarne under de 4 sista decennierna fortgått raskt, har under seklet fyrdubblats. Det förmånligaste resultat lennar sednare hälften af seklet som till medeltal för hvarje decennium har ett tillskott af 446 personer; medeltalet under samma tid för förra hälften af seklet är 371 och för hela seklet 409. Fördelad på moderkyrkolandet och kapellerna har tillvexten det högsta siffertal eller 197 till medeltal för Kiukkais och det lägsta eller 69 för Honkilaks; för Moderkyrkolandet utgör detsamma 143. Då folkmängds-, äfvensom mortalitetstabellen utvisar för qvinkönskolonnen ett högre tal än för mankönets, men föddas ett omvänt förhållande. så är klart att flertalet af de utflyttade tillhört mankönet.

Lefnadsförhållanden.

		Kvinnokais.										Moderkyrko församlingen.										Hjonklaks.											
		år		1825		1835		1845		1805		1815		1825		1835		1845		1805		1815		1825		1835		1845					
		år	kon	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.	mkt	qk.				
gifte																																	
enklingar och enkör		125	123	138	139	156	156	170	170	135	136	163	164	169	167	180	180	65	66	72	73	77	77	77	77	85	85						
ogifte öfver 15 år		3	37	6	32	5	35	8	44	4	37	3	41	7	48	5	39	1	11	—	14	2	14	—	20								
ogifte under 15 år		65	86	74	97	74	96	101	116	65	74	83	78	87	95	99	120	28	35	39	48	43	44	37	40								
		102	100	112	101	125	143	159	164	109	121	132	158	165	152	163	181	54	58	64	65	71	67	100	92								
seminanter		48		48		54		56		53		57		65		66		29		31		32		32		32							
torpare utan jord		—	1	—	2	—	3	—	17	—	3	—	4	9	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
torpare med jord		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
allmoges barn och tjenstefolk		399		439		495		550		377		446		524		576		191		240		263		305		305							
friskt inhyses folk		15		—	—	23		28		16		27		37		28		21		19		13		9		9							
bräckligt inhyses folk		27		23		9		9		55		37		28		21		19		8		7		1		1							
fattige		8		11		9		9		11		18		19		19		8		43		43		43		43							
hushåll		66		56		64		110		72		98		118		118		43		43		43		43		51							

Kvinnokais.

Moderkyrko församlingen.

Hjonklaks.

	Kinckais.					Möderkyrkoförsamlingen.					Nonkiaks.				
	1805	1815	1825	1835	1845	1805	1815	1825	1835	1845	1805	1815	1825	1835	1845
år															
bönder på egna hemman	71	68	67	70	72	50	49	47	46	46	38	40	40	38	39
bönder på andras hemman	4	2	2	3	3	24	19	15	12	11	1	1	—	4	—
torpare	110	147	147	104	200	87	106	106	134	119	29	35	43	86	80
drängar	202	181	223	234	256	174	152	205	241	234	57	95	91	100	115
dränggossar	2	46	49	73	105	1	44	49	29	53	1	16	14	25	34
pigor	266	230	236	256	241	195	169	188	199	216	73	98	69	85	140
handverkare	11	16	28	37	40	13	19	27	36	40	6	9	11	17	19
gl. bönd. och torp. som upph. med jordbr.	20	25	47	31	61	32	39	35	43	42	35	12	15	8	26
inlyses män	7	27	69	39	59	10	14	34	29	54	20	5	13	3	12
inlyses kvinnor	6	33	30	25	69	20	30	41	18	36	—	4	19	7	7
fättige. } mankön	6	7	3	5	20	7	6	13	5	11	1	3	—	1	—
} qvinkön	35	18	19	9	20	36	21	21	26	15	16	9	3	3	4
} antal personer 2	33	38	66	54	92	56	61	60	90	99	11	13	28	35	33
} hushåll. } " " 3-5	166	148	160	188	211	102	136	161	181	186	46	41	45	76	93
} " " 6-10	131	92	131	144	168	115	107	106	122	128	40	44	50	67	66
} " " 11-15	2	33	26	27	26	21	9	16	12	14	18	10	11	5	4
} " " öfver 15	1	4	3	4	1	2	2	3	5	4	—	2	—	—	—
Summa	303	315	386	417	498	296	315	346	410	431	115	110	134	183	197

Hushållen hafva starkt förökats och inom ett sekel mer än sexdubblats; år 1749 var deras antal: 181 och år 1848: 1126. Till denna tillväxt har torpens årliga förökning mest medverkat. Torpanläggningar beskrifva sig egentligen från slutet af förra och början af innevarande sekel, ty dessförrinnan är deras antal så ringa att det knappt förtjenar omnämnas. År 1749 var antalet af torp: 4, år 1805: 222 och år 1848: 399. De finnas talrikast i Kiukkais, hvarest siffertalet jemväl är högst för folknummern och hushållen.

Pauperismen är för kommunen i det närmaste fremmande. Den i äldre tider öfverklagade fattigdomen har med stora steg aftagit och aftager årligen. Den fattige, som kommunen understöder, är icke utfattig. Han har vanligen sin egen stuga eller koja och uppbär det honom anslagna underhållet, som utgöres af ett visst antal kappar råg och lika så många skålpund fisk eller kött såsom sofvel; hvarförutom honom tilldelas ur fattigkassan 40 à 50 kop. eller 1 rub. str midsommar- och jultiden. Fattigunderhållet grundar sig på roteindelning, och är roteafgiften i Honkilaks 8, men i Kiukkais och Moderkyrkolandet 12 kappar råg på mantalet. Tiggeri eller kringstrykande från ena gården till den andra med allmosebegäran är icke öfligt och noteras, då det stundom sker, såsom sjelfsvåld; deremot öfversvämmas socken af hjälpbehöfvande från socknarne inne i landet, isynnerhet Lempälä, Ikalis, Hvittis, Lojmjoki, Kumo, men sällan eller aldrig från dem på kusten, med undantag af Ufsby. Likväl pläga såväl sockne- som utsocknefattiga gå tröskningstiden från gård till gård och begära »puuroksi.» Denna begäran vägras icke af hemmansegaren, så är seden. Ofta står en så eller ett större trädkärl med nyråg vid ridörren för deras räkning, och gårdsegaren öser derifrån par tre näfvar i supplikantens påse. Om sedens allmänhet vittna 30 à 40 besök på ett hemman om dagen, och

på flere lägenheter utdelas i små portioner ett par tunnor råg under denna tid. Fattigvården handhafves af pastor, som i samråd med sexmännen vidtager de åtgärder som omständigheternas kraf fordrar, men i viktigare frågor föregås verkställigheten af församlingens hörande i saken. Fattigmagasinet finnes i moderkyrkolandet och kapellerna samt uppfördes det i Honkilaks 1822, i Kiukkais 1841, i Moderkyrkolandet 1842. Fattigmagasinsfonden utgjordes den 1 januari 1850 för moderkyrkolandet af 54 t: 9 k:pr, för Kiukkais af 46 t: 13 k:pr, för Honkilaks af 94 t: 21 $\frac{1}{2}$ k:pr, och utlånas deraf till utsäde efter 3 kappar för tunnan. Fonden står orörd, men den in natura erlagda räntan för lån användes till vansinniges, med svår fallandesot behäftades och dylikas underhåll. För det närvarande finnas icke mindre än sex sinnesrörda personer i församlingen. Man har sökt att förskaffa de vansinnige inträde på dårhus, men det har misslyckats för bristande utrymme. Behållningen i fattigkassorna var den 1 maj 1849 i Moderkyrkolandet 433 rub. 75 $\frac{3}{4}$ kop., i Kiukkais 409 rub. 99 $\frac{3}{4}$ kop., i Honkilaks 254 rub. 84 $\frac{1}{4}$ kop. Socknen har tre lånemagasin, till hvilka år 1833 insatserna gjordes: Hemman om $\frac{1}{4}$ mantal och derunder kontribuerade $\frac{1}{4}$ tunna råg; hemman om $\frac{1}{2}$ till $\frac{1}{4}$ mantal: $\frac{1}{2}$ tunna; hemman om $\frac{3}{4}$ till $\frac{1}{2}$ mantal: $\frac{3}{4}$ tunna; hemman om 1 till $\frac{3}{4}$ mantal 1 tunna o. s. v., samt berättigades delegarena att, då den insatta spanmålen vuxit till dubbla beloppet, återtaga sin insats; men, genom en på sockenstämma träffad öfverenskommelse beslöts år 1841 i Moderkyrkoförsamlingen och 1842 i Kiukkais, då insatserna fördubblats, att med detta öfverskott lägga grunden till en fattigmagasinsfond. I Honkilaks bildades den redan omkring 1820 af småningom besparade fattigroteafgifter. Åt delegare i sockne- eller lånemagasinet utlånas säd mot 3 k:pr för tunnan, men icke-delegare erläggas 4. Socknemagasinsfonden ut-

gjorde den 1 januari 1850 för Klukkais 52 t:r 5 $\frac{1}{3}$ k:pr, för Moderkyrkolandet 60 t:r 2 $\frac{1}{3}$ k:pr, för Honkilaks 34 t:r 2 k:pr.

Måttstock för sedligheten anses brottmålsförteckningar vara, men de äro otillräckliga, om de endast angifva brottet, den brottsliges namn och det straff honom af lagen blifvit ådömdt. Låter människans moraliska värde sig öfverhufvud icke uppskattas i siffror, kan det än mindre mätas, om den handlandes sinnesstämning, som bestämmer handlingens moraliska värde, icke tages i betraktande. För diagnostiken af det sjukdomstillstånd i människosjälén, som stämplas med namnet "brott," är af vigt att känna förbrytarens födelseort, förra hemvist, ekonomiska ställning, religiösa och intellektuella bildning, samt en närmare detalj om tid, ort och öfriga omständigheter vid brottets begående. Det brottsliga sinnelaget, likasom det goda, är icke ögonblickets foster, utan det har sitt utvecklingsstadium, hvilket i sjelfva förbrytelsen uppnår sin kulmination. Brottmålsförteckningarne i vårt land, hvilka tyckas vara upprättade ur en juridiskt legal synpunkt, kunna icke tjena till gradmätare vid bedömandet af sedlighetens tillstånd, hvarföre vi utan afseende på enskilda brotts antal och beskaffenhet uppgifva sedlighetens tillstånd i allmänhet, och framhålla såsom herrskande allmänt gångbara laster.

Om församlingarnes sedlighet i äldre tider hemtas torftiga underrättelser ur anteckningar i kyrkoböckerna samt ur biskops- och prostevisitations-protokollerna, och att sluta af dem, utfaller omdömet icke fullkomligen fördelaktigt. Vid en visitation år 1724 uppmanades folket att afhålla sig från oskick, 'isynnerhet ifrån sorl, snack och buller i kyrckian, hvar af någon vijste i dag ett oanständigt prof;" år 1774 anfördes klagomål af kapellänen i Kiukkais öfver att allmogen kom till kyrkan efter gudstjenstens början och lemnade den före gudstjenstens slut, samt att de vid ankomsten stötte och skuffade

hvarandra i bänkarne, att i byalagen "sori och dans samt andra otidiga och förargeliga lekar höllos," att en stor del som skäligen kunde berga sig sökte intränga sig i kyrkofattigas antal m. m.; vid 1784 års biskopsvisitation befunnos de i hvarje by tillsatta uppsyningsmännen öfver ungdomens seder hafva varit efterlätne och förseelserna torde hafva varit talrika, emedan på dem särskilta straff fastställdes, äfvensom vid samma tillfälle såväl äldre som yngre uppmanades att icke objudna skocka sig till bröllopgårdar, "värd och gäster till mycken mehn och olägenhet;" och vid prostevisitationen år 1795 fördes allmän klagan öfver ungdomens löpande kring socknen sön- och helgedagsaftnar. Dans på helgedagar och golfstånderi äro ännu öfliga, men de försiggå anständigt och noteras icke af opinionen såsom oseder. Vid bröllop strömma stora skaror af begge könen till bröllopgården, der de välkomnas och undfågnas samt inbjudas att deltaga i festens nöjen, då utrymmet det medgifver. Härvid förtjenar anmärkas, att åskådarena uppträda i bättre kläder än de hvardagliga, men icke uti den egentliga högtidsdräkten för att icke förblandas med bröllopgästerna; hvilket å ena sidan utmärker en grannlagenhet som bör lofordas, å den andra, att seden erkänt brudsieriet och påtryckt det anständighetens stämpel. Gröfre brott äro sällsynta såväl i äldre som nyare tider; dock skall inbrottsstöld före 1749 blifvit allmännare föröfvad. Fördelar man brotten på seklet, har ett mord skett hvar 15:e år, en stöld med inbrott hvar 3:e och utan inbrott en om året. För begånget tidelag fälldes år 1752 tvenne drängar, hvilka dock voro utsockneboer som till socknen inflyttat, och en sockenbo år 1758. Bland enskilta förbrytelser må äfven nämnas, det 4 personer från Kiukkais bötfälldes vid vintertinget 1837 för kortspel om högre penningesummor. Allmänt gängse äro fyllerilasten och könsförbrytelsen, hvilka ökat med åren.

Emot nykterhetsordningen bröto tre om året under den förra hälften af seklet; men under den sednare hafva sex årligen blifvit lagförde samt pliktfälde. Denna osed, hvilken likasom de flesta andra föröfvas om söndagen, afhjelpes icke med mindre en större omsorg än hittills egnas åt bondens intellektuella behof. Omvårdnaden i detta afseende har här, likasom på de flesta orter i landet, icke sträckt sig längre än till bibringande af en nödortfölig insigt i kristendomens kunskapsstycken, hvilket dock för själsförmögenheternas harmoniska utbildning är otillräckligt, då religionskunskapen omfattar endast en af de menliga kunskapsarterna. Dagakarlen får icke återgå till sitt vanliga arbete efter gudstjensten, och, då honom saknas en själen bildande verksamhet, kastar han sig i sysslolöshetens förströelser, som urarta till laster. Till att förebygga detta äro icke några åtgärder vidtagne. Undervisningsanstalter finnas icke, utom en söndagsskola, hvilken står öppen för hvar och en, men, såsom bestämd för de i sin kristendomskunskap svaga, betraktas som straffskola och besökes blott af dem som dertill äro nödgade. Sockenbibliotek höra ännu till sällsynheter i landet, men då man känner den Finska allmogens vettgirighet, skulle inrättandet af dem verksamt bidra att förminska det sysslolösa kringdrifvandet om sön- och helgedagar; och nykterhetsvännerna i Sverge, som inrättat sådana för fyllerilastens hämmande, tro sig hafva märkt ett betydligt aftagande af densamma på de orter, der sockenbibliotek inrättats. Lika mycket som denna last påkallar brottet mot kyskhetsbudet allmänna vårdens uppmärsamhet. Förbindelser mellan de olika könen utom äktenskapet äro i våra tider alltför allmänna att kunna ignoreras och för kommunens sedliga existens alltför vådliga att med tystnad kunna förbigås. I psykologiskt afseende kan öfver könsdriften såsom lidelse noggrannare undersökningar anställas än öfver hvarje annan,

emedan den icke så mycket som de andra förutsätter olika grundorsaker, åtminstone på denna ort, der nöden icke anvist prostitutionen såsom ett värn mot armodet, utan har sin mäktigaste driffjeder uti en af människans starkaste naturdrifter; och det torde icke vara utan intresse för antropologen att ur erfarenheten lära känna, när denna själens lidelse vexer till den styrka, att dess utbrott icke hämmas af de band som seden och religionen pålägger. Följande förteckning öfver åldersåret, då första gången lagrade qvinspersoner i Eura framfödt barn, lemna i detta afseende någon upplysning. *)

åldersåret	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	} Summa 214
antal personer	1	2	15	11	22	17	19	27	20	11	16	9	
åldersåret	29	30	31	32	33	34	35	36	38	40	46		
antal personer	11	6	5	1	6	5	4	1	1	2	1		

Den större noggrannhet hvarmed kyrkoböckerna på sednare tider förts har gifvit oss tillfälle att bland fall som inträffat emellan 1819—1848 lemna närmare uppgift på de ofvanstående 214; men de äro till antalet för få att begrunda några egentliga slutsatser. Likväl torde man våga antaga, det passionens svallvåg starkast brusar emellan det 18:de och 26:te året samt stiger i progression till det 23:de, då den nått sin kulmination, hvarefter den märkbart faller. Utgifvaren af »Wäk-taren» som uti 2:a årg. 2:a häfte infört en artikel under rubrik: »om formen för brottmålsförteckningar» har uti den egnat en särskild uppmärksamhet åt detta ämne, och uti en bifogad statistisk uppgift öfver antalet af de för 1:a resan lönskaläge

*) Åldersåret i denna förteckning är beräknadt sålunda, att modrens födelseår subtraherats från barnets, och då återstoden icke varit ett jemt år utan öferskjutit med en eller flere månader har det jemna talet tagits, ifall månadtalet icke varit 6 eller derutöfver, då åter det följande året betraktats såsom sådant.

absolverade qvinnor i Ingo moderkyrkoförsamlig, efter ålders-året räknadt, utvisar högsta siffertalet jemväl det 23:e året såsom könsdriftens kulminationspunkt. Om sedermera sedlighetskänslan, eller vanäran, eller modrens och barnets mörka framtid öfverröstat stundens sällhetsyra, lennas derhän; följande tabell för hvarje femtal af år sedan år 1849 utvisar, att flertalet icke gjort sig skyldiga till samma förbrytelse andra resan.

år	Kiukkais					Moderkyrkoförsaml.					Honkilaks		
	1819	1824	1829	1834	1839	1844	1819	1824	1829	1834	1839	1844	1836—1848
1:a resan	27	29	18	16	23	11	22	14	14	6	12	27	17
2:a "	—	10	8	1	7	1	3	2	6	2	5	5	4
3:e "	—	2	3	6	1	2	2	1	1	—	—	3	3
4:e "	—	—	—	2	2	—	2	1	—	1	—	—	—
5:e "	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—

Näringar.

Åkerbruket intager här ett viktigt rum bland näringsgrenar, men utgör icke öfverallt den förnämsta, utan uppväges på sina ställen af skogshygge; det andra rummet innehar boskapsskötseln såvidasom dessa näringar betinga hvarandra, men ängarnes beskaffenhet bestämmer dess större eller mindre utsträckning; tjärubränneri och fiske som på vissa trakter idkas äro en binäring; kolande anses för en näring som icke föder sin karl; och af öfriga binärningar äro de flesta så obetydliga att de knappast förtjena omnämnas.

Utan tvifvel är åkerbruket den grund på hvilken allmogens välstånd här fotar sig, utom i Honkilaks kapell samt i Turajärvi och Naarijoki byar af moderkyrkolandet, hvarest skogen afkastar lika mycket som åkerbruket, och förutan hvilken allmogen i dessa trakter näppeligen kunde lifnära sig. I äldre tider idkades der icke något särdeles åkerbruk, utan

allmogen köpte eller tillbytte sig säd mot trädkärl, hvarmed man fortfor sålänge trädkärlen betalte sig. Men då värdet på dem föll och rågpriset stegrades, tvungos de att vända sin uppmärksamhet åt jordbruket, hvilket ännu på 1750-talet var obetydligt, emedan det benämnes »det lilla åkerbruket i skogsbyrnet». Sina utskylder betalte de med inkomsten af försålda plankor, bräder, spiror, bjelkar, som i Raumo och Nystad funno afnämare, och försäljningen af dessa artiklar betäcker ännu i dag större delen af utskylderna. I hvad förhållande moderkyrkolandet och kapellerna stå till hvarandra med afseende å åkerbruket, npplyser följande uppgift öfver arealen af åkerjord: Kiukkais: 1985 t:nd, Moderkyrkolandet: 1622 t:nd, Honkilaks 542 t:nd.

Åkerbruket har gjort i Eura icke mindre framsteg än annorstädes i Finland, och omdömet torde utfalla förmånligare om man jemför dess närvarande tillstånd med hvad det var för ett halft eller ett helt sekel tillbaka. Den odlade jorden kan, utan att uppskattas för högt, antagas vara en tredjedel större än före början af innevarande sekel. Med nyodlingar begyntes redan på det nittonde århundradets första decennium, men en större fart med årlig progression togo de först under de nästpåföljande; och hvarje idog bonde underlåter icke att ännu i dag upptaga större eller mindre täppor. Af de särskilda slagen jordkultur har svedjandet helt och hållet kommit ur bruk, men i äldre tider var det utan tvifvel allmännare, emedan, såsom dokumenter utvisa, klagomål fördes öfver att allmogen icke kolade till Kauttua bruk, utan använde skogen till olagligt bruk, såsom svedjande m. m. De sista spår af detta odlingssätt sågs uti Honkilaks i början af detta sekel. Egentlig svedjemark finnes icke numer, men som alla storskiften i Eura hafva försiggått emellan 1777 och 1812, finnes arealen af svedjemark sålunda upptagen: Kiukkais: 2650 t:nd, Moder-

kyrkolandet: 3000 t:nd, Honkilaks: 2300 t:nd. Huruvida härmed menas svedjad mark eller mark som kan svedjas, ty ordet svedjemark tages af landtmätare i denna dubbla betydelse, är oafgjordt. Sjelfva benämningen är oegentlig, emedan all mark kan svedjas; ville man åter dermed beteckna en mark som blott genom svedjande kan bringas till afkastning, torde gränsen icke så lätt kunna uppdragas. Af odlingssätt är åkerbruket det allmännaste, men äfven kärrbruk och mossodlingar förekomma. I större skala kunde de begge sistnämnde drivas först efter det den stora och långvariga strömrensning¹⁶), som år 1824 tog sin början, var verkställd; och till hvars utförande kostnadsförslaget uppgick till 13,726 Rb. 82 kopek. Den ögonskenligaste fördel af detta företag vunno trakterna i åns nedre lopp, isynnerhet Laukola, Mäkelä, Råhvola, Eurakoski, Panelia; samt dernäst i det öfre, Kauttua, Nuorante, Kyrkoby, Sorkkis; men öfverhufvud hafva Kiukkais och Moderkyrkolandet i sin helhet gjort deraf en icke ringa vinst. Klimatet har mildrats och frostskaorna minskats; ty Eura å med sina låga bräddar och många forsar öfversvämmade lätt de kringliggande i och för sig vattensjuka trakterna och bildade i det nedre loppet utvidgningar till form af mindre sjöar, der vattnet ofelbart afkyldes och i förening med de der befintliga vidsträckta mossorne förorsakade svåra nattfroster. Vigten af vattenståndets fällning genom strömrensningen ligger sålunda i öppen dag. Moderkyrkolandet eger den bästa jordmån och afkastningen beräknas i medeltal till 8:e kornet; Kiukkais afkastar blott 7:e, oaktadt ladugården der är större än i Moderkyrkolandet; Honkilaks med den oländigaste marken ger likväl 7:e, emedan dess mindre åkervidd ansas med större flit och omsorg. Råg sås dubbelt mer än korn och hafra tillsammans, och af de begge sistnämnde har hafran begynt taga öfverhanden, emedan allmogen med detta sädeslag

besått sina upptagna kärr- och kyttländer; hvete odlas endast till husbehof, till en trettiondedel mot rågen, samt uti Moderkyrkolandet mer än i Kiukkais och Honkilaks samfällt; ärter sår man mindre än hvete, och för de dagliga behofven umbär man dem gerna. Afkastnigen, kyttländer oberäknade, är enligt oss meddelade uppgifter följande: råg: 9646 t:r, korn: 4800 t:r, hafra: 4320 t:r, hvete: 300 t:r. Bland rotsaker är potaten, som i den dagliga näringen utgör en lika väsentlig beståndsdel som råg, den mest kultiverade, och uppskattas utsädet till 1920 t:r samt afkastningen till 15,300 t:r*). Potatissjukan, som visat sig här och hvar i Finland, har icke lemnat Eura obesökt, utan härjat på några ställen mer, på andra mindre. Lin häcklas omkring 1800 lispund och mest för eget behof; hampa odlas mindre. Hummelgårdar finnas på hvarje hemman och något humla afyttras jemväl då afkastnigen varit rikligare. Tobaksplantan sticker fram i hvarje knut och saknas icke ens på torparens täppa. Åkern som hålles mest i tre- men äfven i två-skifte, allt efter omständigheterna, brukas med små skiljaktigheter på lika sätt i moderkyrkolandet och kapellerna. I det förra äfvensom i Panelia by af Kiukkais kapell uppköres åkern med vändplog eller fält

*) Tabellverket för år 1811 upptager Utsädet och Vextligheten i Eura Socken sålunda:

	Moderkyrkolandets		Kiukkais		Honkilaks	
	Utsäde	Kornets	Utsäde	Kornets	Utsäde	Kornets
	T:r	förökning	T:r	förökning	T:r	förökning
Råg	360	6	365	6	80	6
Hvete	5	2	8	2	1	2
Korn	145	7	155	5	32	5
Hafra	60	8	80	8	25	8
Blandsäd	„	„	„	„	4	8
Ärter	38	3	40	3	12	3
Potäter	100	6	900	6	50	6

i medio af juni, hvarpå omedelbart följer sladdning, såframt det icke regnar, i vidrigt fall något sednare; två å tre veckor derefter försiggår plöjning med vanlig finsk plog (aura) och slutligen harfning kort före sådden. I kapellerna deremot plöjes första gången i början af juni, och vändplojen som endast nyttjas vid nyodlingar företrädes af den finska.

Ängsmarken är vidsträckt, men afkastar icke i förhållande till sin storlek, hvartill förnämsta orsaken bör sökas i allmogens ringa intresse eller snarare ligkiltighet för ängsskötsel. Oaktadt nya änginkräkningar så godt som årligen göras, vidtages icke några åtgärder till de gamla ängarnes förbättrande, utan de lemnas ovidrörda i sitt förra skick. Hövexten har derföre varit i ett årligt aftagande, så att afkastningen från gamla ängar är för det närvarande hälften mindre än för 30 år tillbaka. Klagan öfver ängarnes försämring fördes redan för ett sekel, och skulle denna kräftgång oafbrutet fortfarit, vore Euras ängar nu endast kärr och moras. Otvifvelaktigt står ängskulturen för det närvarande på en högre ståndpunkt än för 100 år sedan, ty ett motsatt förhållande förutsätter en bördighet, som icke öfverensstämmer med Euras usla tillstånd i andra afseenden på den tiden. Till det närvarande missförhållandet hafva utom vanskötsel torra och kalla vårar samt sträng betning synnerligen bidragit. Boskapen, som vanligen utgår på bete i slutet af maj, insläppes efter höbergningen på ängarne, der den arbetar gräset intill roten, hvilken dessutom, då höstarne i flere år varit regniga, intrampas i jorden och hopgyttras. Särdeles har det varit fallet med den eljest sankta och tufviga Eura storäng, från hvilken såsom hela moderkyrkolandets — med undantag af Mestilä, Naarijoki och Turajärvi byar — samfällighet hvarje enskilt söker draga fördel på det helas bekostnad. Den vidlöftiga ängsmarken, som förökats genom uttappade träsk, har likväl gjort att denna miss-

hushållning burit sig, men hvilka fördelar en vårdad ängs-skötsel medförde, ligger i öppen dag. Ädlare höslag kultiveras icke, utom något alopecurus och thimothel, såsom på Lätteenoja, Lukkala, Jaakola, Laihia, och der de förut odlats har man småningom dermed upphört, hvilket utvisar, att ängens betydelse för åkern icke rätt uppskattas och att de vildtvexande höslagen fylla behofvet. Kiukkais har de största och bästa ängar, hvarföre ock allmogen derstädes, då beteshagarne äro dåliga samt för de stora byalagens skull inhägnade aflägsset i skogarne, låter boskapen i synnerhet hästar beta ängarne inemot midsommarn; Moderkyrkolandet, äfvensom Laukola och Mäkelä byar i Kiukkais kapell hafva sämre ängar och Honkilaks de sämsta. Arealen af äng uppgifves i följande tal: Kiukkais: 8093 t:nd, Moderkyrkolandet: 6144 t:nd, Honkilaks 2572 t:nd.

Hela den odlade marken eller åker och äng tillsammans utgör, om det angifna beloppet ökas med en tredjedel såsom tillväxt under seklet, 40,000 t:nd eller två femtedelar af hela arealen, och totalsumman af den skattlagda, eller odlingsbara marken, belöper sig till 68,575 t:nd eller $\frac{7}{10}$ delar af hela socknens areal.

Boskapsskötseln står icke ännu utöfver den vanliga i landet, men till kreatursracens förbättring är början gjord på Lillahe, der sedan något år nötkreatur af Ayrshire racen hållas. För ladugårdsprodukternas förädling äro likväl inga åtgärder vidtagne, utan de enkla inrättningar, som för århundraden sedan funnos, få göra hvad de kunna. Boskapsfodringen är den i landet vanliga, men ännu i början af innevarande sekel fodrades boskapen endast med hö, halmen kastades på ladugården att förruttna och utsläpades på åkern såsom gödselämne. Tillfölje af ortens gräsrika natur har man icke ens under den största höbrist tvungits att tillgripa onaturliga

fodringsämnen, och om det någonstädes skett, har det noterats som en innovation, hvilken icke behöfvet utan vinningslystnaden förestafvat. Utom allmänna husdjur, oxar, kor, hästar, får, höllos i äldre tider mycket getter hvilka man ännu ser här och der i Honkilaks; men då de förderfvade både åkrar och skogar, sökte några hemmansegare omkring år 1810 vitesdomar på sina egor för de skador som af getter möjligen kunde tillskyndas, och detta hade till följd att allmogen småningom gjorde sig af med dem. Beloppet af husdjur uppges sålunda: hästar 945, oxar: 764, kor: 2040, ungnöt: 600, får: 3800, svin: 610. Kreatur försäljes något, och af ladugårdsprodukter smör, som upphandlas af kringfarande borgare från Åbo, samt något ull; det sistnämnda mest från herrgårdarne, der jemväl en förädlad fårrace hålles. Åren 1755 och 1771 dogo fåren till ett stort antal, hvartill mycket regn torde hafva varit orsaken. Boskapspest har icke visat sig utom åren 1766 och 1780. Det förstnämnda året voro dess härjningar så godt som inga, men under det sistnämnda i juli, augusti och september störtade i Panelia by 161 nötkreatur, 3 hästar samt en myckenhet får, getter och svin; äfven människor angreps af smittan.

Fiske har i äldre tider utgjort en vigtigare näringsgren än det är för det närvarande, särdeles i Honkilaks, men också för andra trakter har det icke saknat all betydelse. Uti det uttorkade träsket Lammijärvi, på gränsen emellan Kiukkais och Eura-åminne drogs not för 70 å 80 år sedan, och skattningsinstrumentet af den 14 juni 1688 utvisar att Sorkkisboerne erhållit rättighet, en rättighet hvaraf de numera icke begagna sig, att fiska i Pyhäjärvi, för det de till Kauttua by afträdt några ängstegar i Eura storäng. Nu erhålles fisk egentligen blott från Pyhäjärvi och Koskeljärvi samt om vårarne från ån, ty hvad fångsten från de öfriga träsken vid-

kommer, är den så ringa att den knappt kan tagas i beräkning. Företrädesvis är Pyhäjärvi fiskrik, särdeles på abbore, mört och braxen, hvardera slaget af en sällsynt storlek och godhet. Braxen, som här fångas, väger vanligen 7 å 8 skålpund, men för omkring 30 år sedan upptogs med ett par varp 300 stycken, af hvilka en del vägde ända till 14 skålpund. Men Eurabon är icke hemmastadd i fiskbragdernas skötande, hvarföre endast en tillfällighet skänker då och då en fångst, hvilken oftare kunde påräknas, om de rätta fisktiderna noggrant iakttogos samt större och isynnerhet mera djupgående nötter begagnades. Utom not begagnas till fiskeri nät, rysssjor, katsor och mjerdor. Gäddor fås i ån om vårarne; lakor fångas i Manila, men de äro magra och icke välsmakliga; lax upptages uti mjerdor i Panelia, dock till ringare antal; laxöringar svinga sig stundom upp till Kauttua fors; och löjor ser man leka i solskenet vid vattubrynet. År 1756 härjade en allmän farsot bland abborn i Pyhäjärvi. Mängden af den döda fisken, som flöt öfver hela träskets yta, var så stor, att det omnämnas såsom en synnerlig Försynens godhet, det en stark nordan uppvexte, som dref den döda fisken mot en utmark emellan Eura och Säkylä och sålunda förebyggde en allmän luftens förpestning. Fisken hade sjukats redan sommaren förut, och då den fångades om våren nyssnämnde år på krok eller i nät, saknade den sin vanliga liflighet, köttet var magert och segt samt till färgen blekare än vanligt, och under gälarna, äfvensom i hufvudet fanns en stor myckenhet små röda insekter, sådana som redan föregående sommar hade förmärkts hos abborn.

Skogsskötseln är ingen, vindfallen ligga öfverallt, trakt-huggningar icke kända ens till namnet. Skogsmisshushållningen har dock gjort bonden varskodd, ty då han årligen ser skogen aftaga, utan att i proportion tillvexa; aktar han sig numera att nedhugga mer än han behöfver, och är jemväl i

valet af träd som han faller noggrannare; men att rensa skogen, eller gärda en del af den tills småträden nått den höjd att de af den betande boskapen icke kunna skadas, dertill sträcker sig icke hans omsorg. I ett annat sammanhang är redan omnämndt, det skogen i Kiukkais är sämst och att de talrika torpen dertill synnerligen bidragit. Orsaken är lätt insedd. Torparen, medveten af att icke vara egare af den jordtorfva han odlar och af skogen som han begagnar, lefver blott stundens lif och vill under de flyende ögonblicken af sitt välstånd samla för sig och de sina. I dag eger han torpet, men får måhända lemna det i morgon, ty tiden för kontraktet löper till ända. Åkern som han upptagit, ängen som han dikat, stugan som han byggt — allt skall han lemna, och en annan skörda frukterna af hans mödor. Hvarföre? Hans husbonde vill det. Ett rätts- eller åtminstone billighets-förhållande emellan vilja och vilja finnes sålunda icke, utan endast den starkares godtycke öfver den svagares; hvarföre ock den svagare, der han mägtar, gör sitt godtycke gällande. Han förfar godtyckligt med skogen likasom husbonden med hans mödor. Derföre kan det sättas i fråga, huruvida torpanläggningssystemet för det allmänna medför en moralisk vinst och för den enskilda egendomsinnehafvaren en materiel fördel.

Tjärubränneri idkas obetydligt i Kiukkais och Moderkyrkolandet och förser icke ens de egna behofven, men i Honkilaks är det allmännare och betraktas som en inkomstkälla. På de förstnämnda orterne användas dertill stubbar, rötter och vindfällen, på den sistnämnda, der det vunnit en större utsträckning, tillgripes äfven skogen. Bränvinsbränneri är icke någon inkomstkälla, ty hvad som tillverkas, åtgår i det närmaste till de egna behofven; och från rättigheten att bränna bränvin hafva endast 10 hemman afstått, ett ringa antal i jämförelse med Säkylä, der nästan hvarje lägenhetsinnehafvare

gjort det. Väfnader tillverkas af alla slag, men blott för de egna behofven. På en kardfabriks-inrättning i Panchia utfärdades privilegium af d. 11 febr. 1829 för skräddaren G. Rosendahl samt efter dennes död ett nytt privilegium af d. 12 dec. 1835 för M. Turman, och tillverkas årligen på denna fabrik omkring 500 par kardor, hvilka försäljas i Raumo, Björneborg och Nystad. Förteckning öfver handverkare finnes upptagen i tabellen: "Lefnadsförhållanden," men särskilt må omnämnas 2 garfvare, hvilka tillverka af socknens läderkonsumtion $\frac{1}{4}$ del — $\frac{1}{8}$ del hemtas utifrån och det öfriga beredes af allmogen —, 3 snickare samt 3 svarfvare, och täffa spinnrockarne i godhet med tillverkningen i de kringliggande småstäderna.

Eura å med sina forsar erbjuder tillfälle till vattenverksanläggningar, men utom jernbruket och andra med det i samband stående inrättningar, finnas endast qvarnar, som dels äro hjul- dels sqvaltqvarnar. Skattlagde äro 16 och oskattlagde 15. Sålunda äro väderqvarnar öfverflödiga i Moderkyrkolandet och Kiukkais, och finnes der icke mer än tre af detta slag, men i Honkilaks, der vattenqvarnar saknas, ser man sådana på hvarje hemmans, nästan på hvarje torps egor.

Administration.

I Ekklesiastikt afseende. Eura, konsistorielt pastorat i Åbo erkestift samt Björneborgs Nedre-prosteri, finnes omnämndt redan 1445 ^{16b}) samt kallas i äldre publika handlingar och dokumenter Äffra, Effra, Effraa och Eufra, allt efter den olika tid från hvilken benämningarne datera sig. Men den äldre svenska ortografin är sväfvande och skrifsätten omvexla. Sålunda är den nuvarande ortografin begagnad redan 1593 ¹⁷), hvaremot år 1611 skrefs Euhra och sednare eller på 1690 talet Effra och Äffra. Det sistnämnda skrifsättet är troligen det

äldsta, samt förekommer första gången 1445 ^{16b}). Lika litet som tiden, då socknen först erhöll sitt namn, känner man orsaken till dess benämning. Laihiander, pastor derstädes från 1748—1769, förklarar dess uppkomst sålunda. Olikheten af skriftsätten Effra, Eufra och Äura synes vara den, att det första afsér en svensk derivation, det sista en finsk och det medlersta en sammansättning af begge; med afseende å ån har den utan tvifvel blifvit kallad Effra, men som ortens innevärdare ofelbart varit Finnar torde den äfven hafva sitt namn af "Äyrä, som betyder en vid vatten eller stränder liggande ophögd och högländ märck." Sådan var tidens sed att härleda, och denna af Laihiander uppkastade hypotes får likväl räknas bland de moderata, ty den lärda ifvern fann sällan ro, förrän den fick svalka sig i en hebreisk urkälla.

Öfver Euras äldre öden hvilat den skymning, som i allmänhet utbreder sig öfver Finlands historie i äldre tider. Der till hafva krigen, af hvilka Finland ständigt hemsöktes, mycket bidragit såväl genom förstörelsen hvilken vandrade hand i hand med dem, som genom oordningarne hvilka de medförde i samhällsskicket, men en icke ringa del får tillskrifvas bildningens låga ståndpunkt i allmänhet, och en deraf följande ringa uppmärksamhet för frågor af allmänt intresse. Huruvida Eura socken utgjorts af sitt nuvarande omfång, kan icke bestämdt utredas. Den synes med grannsocknarne Säkylä och Kjulo hafva varit än förenad än åtskild, allt eftersom tidsförhållandena det påkallade. Till denna omvexling torde brist på lärare väsentligen hafva medverkat, ty traditionen förmäler, att Eura- och grannsockenboerne af brist på prester besökt hvarandras kyrkor. Sedermera lades Säkylä under Eura och var med det förenadt såsom kapell till år 1639 ^{18b}), då det afsondrades såsom ett sjelfständigt pastorat, en följd af den nya sakernas ordning som i Finland inträdde med Pehr Brahe,

hvars öga loke något missförhållande i samhällsskicket undgick. Men redan före denna förening stodo Eura och Säkylä i närmare beröring med hvarandra ^{18b}). "Säkylä har i forna tider varit så stort, att Wambula i Hvittis och Alastaro i Loimjoki legat som kapell derunder, och Euraboerne jemväl där jordat sina lik. Men sedan berörde kapeller med tiden derifrån afsöndrades, blef Pastoratet så obetydligt, att det lades under Eura i egenskap af kapell." Detta förhållande egde rum redan på 1540 talet, ty uti en förteckning öfver pastoraten i Nedre-Satakunda af år 1541 uppräknas de sålunda ^{16d}): "Raumo, Effraböminne cum Lappo, Effra cum Säkylä, Ulsby, Kumo cum Kjulo, Hvittis, Loymajoki, Pautto cum Ylänä." Kjulo var således vid denna tid förenadt med Kumo. På dess förening med Eura antyder, utom traditionen, endast följande rubrik på en renovationskarta, hvilken förvaras på Landtmäteri-Öfverstyrelsens kontor i Helsingfors: "Pålsu Rusthåld i Eufra Sochn och Kiuho Capelligdh." Denna karta är utan årtal, men dess yttre utvisar likhet med kartor som affattats på 1690 talet, hvarföre vi förmoda, att Kjulo efter afsöndringen från Kumo varit med Eura förenadt. Sjelfständigt pastorat, såsom Strandberg i Åbo-stifts herdaminne tyckes antaga, har Kjulo icke varit alltid. I Chron. Episcop. Finlandens. ^{16c}) af Porthan heter det: — — — non modo paroeciarum mentionem jam occurrere — — — sed etiam Capellarum Kiuha — — — et Tyrvendö — — — 1445. Också prosteriet under hvilket Eura lyder har undergått förändringar. Ut i Agricolas ¹⁹) "Registrum om landsprobster i Finland" är "Her Greess" upptagen såsom prost i: "Rawmo, Effraböminne, Effra, Ulsby, Kumo;" för det närvarande lyda under Björneborgs Nedre-prosteri: "Ulsby, Sastmola, Eura, Eura-åminne.

Den presterliga tjänstgöringen ombesörjdes af pastor och en kapellan inemot medlet af 18:e seklet, då socknen för-

delades i en moderkyrka och två kapeller med hvar sin kapellan, hvilka stationerades i kapellerna, hvaremot kapellansbeställningen i moderkyrkolandet ombyttes till en sockneadjunkt, som fästades vid moderkyrkan. Den förste namngifne pastor i Eura är Johannes eller Jöns 1558 och den tredje en Mathias Nicolai, hvilken underskref Upsala Mötets beslut 1593.

Socknens långsträckt läge och brist på vägar försvårade kyrkogången för den nordligt och sydligt boende allmog, hvarföre presterskapet betjente med gudstjenst Kiukkais och Honkilaks trakterna, der jemväl predkostugor funnos. I Kiukkais var den förlagd i Panelia by till 1714, då den genom vådeld nedbrann, och derefter torde gudstjenst hafva hållits i Kiukkais by, hvarest år 1761 en kyrka uppbyggdes. Denna kyrka hafva kapellboerne begagnat intill år 1846, då dels hofällighet, dels folkmängdens starka tillväxt gjorde reparation och utvidgning nödvändig. Den utvidgade kyrkan, som invändigt är öfverstruken med ljusgrå vattenfärg och utvändigt målad med gul oljefärg, innehåller i längd 51 aln, i bredd 18 aln och 14 tum, samt i höjd till takbandet 9 $\frac{1}{2}$ aln. Kyrkoprydnader saknas, såframt man icke dertill vill räkna några med vattenfärg på papper och träd målade taflor, hvilka äro lika smaklösa i komposition som i tekniskt afseende illa utförda. Altartaflan är fördelad i afdelningar och föreställer nattvardens instiftelse, Kristi korsfästelse, begrafning, uppståndelse och himmelfärd samt är garnerad med omkring 20 särskilde tablåer ur pinohistorien. Honkilaks tyckes hafva egt kyrka tidigare än Kiukkais, emedan vid en biskopsvisitation 1764 föreslogs: "om icke the som i Hongilax gamla Kyrckia ägt grafställan, borde anses them förlustige i den nya nu tillbyggda kyrckian — — — emedan de blifvit i förra tjder aldeles för ringa pris ifrån kyrckan aflåtna." Den nuvarande kyrkogården, i hvars midt kyrkan reser sig, är ovanligt liten

och innehåller, ehuru för några år sedan utvidgad, icke mer än 265 aln i omkrets. En vidsträcktare var i äldre tider icke behöflig, då den "fromma oseden" eller seden att begrafva lik i kyrkan gjorde en kyrkogård af större omfång öfverflödig. Detta bruk afskaffades efter häftiga debatter i Moderkyrkolandet år 1784 och troligen samtidigt i Honkilaks, men i Kiukkais först 1795. Honkilaks kyrka, som invigdes den 12 aug. 1759, är 27 aln 2 tum lång, 14 aln och 2 tum bred samt till takbandet 12 $\frac{1}{4}$ aln hög. Kyrkan är prydd med taflor, hvilka ega syskontycke med dem i Kiukkais och antyda på samma mästare. Honkilaks eger en i antiquariskt afseende dyrbar kommunionkalk. Den är innan- och utantill starkt förgylld, med till en del drivvet arbete, och i öfre kanten på foten läses uti munkstil: dessen. kelich. Ghif. hepne. watmal. to. Zunte. hinrikes. altar. to. abo. Omkring mellersta delen stå i krans sex silfverklot, på hvarje klot är en bokstaf inristad och bilda dessa bokstäfver sammanläste ordet: Ihesus; och på kalkbrädden läses: Hongilax kyrka tillhörig åhr 1790. Denna kalk, lånad år 1745 till Honkilaks kyrka af moderförsamlingen, förärdades till densamma år 1790; men huru den kommit till moderkyrkan är okänt. I moderkyrkolandet har funnits kyrka sedan äldre tider. Den nuvarande trädkyrkan, uppförd 1728 samt reparerad och målad 1839, innehåller i längd 35 $\frac{1}{2}$ aln, i bredd 18 aln och i höjd till takbandet 8 $\frac{3}{4}$ aln. Kyrkans inre anordning är enkel, men icke utan smak utförd. Omkring altaret, hvars takhimmel uppbäres af tvenne pelare, är ett symboliskt draperi anbragdt. Det föreställer ett klufvet och på ömse sidor om altaret uppfästadt förhänge, samt erinrar om Judatemplets remnade förlåt och det allraheligaste, till hvilket kristendomen öppnade tillträde. På hvardera sidan om altarbordet hänga tvenne taflor, hvilka innehålla, den ena på svenska, den andra på finska språket, Hans Majestät Nikolais för-

säkran till Finlands inbyggare om vidmagthållandet af deras religion och lagar. En sinnrik anordning: Kejsarordets försäkran om det dyrbaraste Finnen eger förvaras på den hellgaste ort inom templets fridlysta område. Kyrkan eger några oljemålningar som icke äro utan värde. Den yttersta domen af Danckwart Pasch, Stockholm 1739 — en kopia af Ehrenstrahls förnämsta och i Stockholms Stor- eller Nikolai-kyrka uppställda arbete — framställer i en vexlande mångfald af karakterer de osaligas tillstånd. Hvarje situation är originel, hvarje fördömd plågas af sin demon, ängslans och förtviflans drag äro mästerligt tecknade i rörelser och anletsdrag. Lika lyckligt äro icke de saliga tecknade. Det individuella uttrycket saknas; och sålunda ser man människan lida såsom människa, men icke njuta den eviga sällheten såsom sådan. Anmärkningsvärdt är, att taflor som föreställa yttersta domen alltid äro af äldre datum samt att nästan ingen kyrka saknar en sådan. I Eura pastorats tre kyrkor finnes en i hvarje, ehuru den i Kiukkais, som var förmycket grofhuggen och onaturlig, icke uppställdes efter kyrkans reparation. Detta är icke en tillfällighet; ty knappt fölle numer någon församling, som till egen uppbyggelse och kyrkans förskönande ville hafva en målning, på tanken att önska sig en framställning af yttersta domen. Konstens skapelser äro ett uttryck af sin tid och afspiegla trognast hvad som rör sig på djupet af den. Därföre vittnar detta förhållande lika mycket som homiletiska skrifter från äldre tider, om kärlekens eller förskräckelsens evangelium predikades, och om det var kärleken till Kristus eller fruktan för djefvulen som dref människorna att söka himmelriket.

Bebyggarne i Kiukkais och Honkilaks som icke voro belåtna med en tidtals hållen gudstjenst, ingingo den 7 april 1738 till domkapitlet med ansökning om kapellers inrättande.

Sedan närmare bestämningar blifvit träffade på för detta ändamål utlysta sockenstämmor, inrättades Kiukkais och Honkilaks kapeller, enligt domkapitlets den 19 december samma år fattade beslut, och utfärdades fullmägt för J. Landanus på kapellansbeställningen i Kiukkais, hvarest han sedan 1733 be-tjent kapellet tillfölje af en enskilt öfverenskommelse, och för M. Ståhlberg på den i Honkilaks, dit han redan dessförinnan till följe af domkapitlets resolution afflyttat. Dessa Eura socknemän och deras presterskap emellan träffade öfverenskommelser, jemte lönerpartitionen kapellanerna emellan af den 11 oktober 1768, ligga hufvudsakligen till grund för det närvarande förhållan-det af kapellanernas och sockneadjunktens tjänstgöring och af-löning. Om dessa öfverenskommelser kan anmärkas, att enligt hvad förhandlingarne och kontrakten utvisa, de icke blifvit träffade med en i allo mogen öfverläggning, och att de blif-vande kapellanerna varit böjda att ingå på hvad vilkor som helst, blott de i kapellerna anställdes som kapellaner. Derföre, då presterskapet lika mycket som allmogen arbetat på denna fördelning och jemväl flere bestämningar rörande prestarättig-heterna icke närmare fixerades, kunde det icke fela att miss-nöje å allmogens sida yppades, då presterskapet utfordrade sina rättigheter. Sålunda vägrade Honkilaksboerne efter Ståhlbergs död att fullgöra de skyldigheter hvartill de af år 1739 för-pligtat sig, och domkapitlet uppsköt med tjänstens besättande tills kontraktet med närmare bestämningar förnyades och be-kräftades. Ifrån denna tid åligger kapelltjänstgöringeu kapel-lanerna, hvilka dock vanligen 4 gånger om året, eller så ofta det ske kan, få predikohjelp såväl af pastor som sockneadjunkt, utan att likväl anses till några anspråk å en sådan hjälp be-rättigade.

Före denna socknens delning var presterskapets tjänstgö-ring ganska sträng, ty utom täta predikoturer i de sedermera

vordue kapellen höllos sådana i Turajärvi och Naarijoki "kantor". Hvad tid dermed begynts kan icke uppgifvas, men redan 1727 var det öfligt, ty domkapitlet afslog nyssnämnde år Honkilaksboernes ansökning om gudstjensts hållande hvarje sön- och helgedag, emedan presterskapet eljest icke skulle medhinna kantpredikningarne i Naarijoki. De höllos vanligen 4 gånger om året, två i brådaste arbetstiden om sommaren och två menförstiden om hösten. Småningom har man börjat upphöra dermed, ehuru i de omnämnde byalagen gudstjenst för rättats intill sednare åren. Första frågan om deras afskaffande väcktes vid en prostvisitation 1825, då klagan fördes öfver att folk från kringliggande socknar ditströmmade i större mängd och att efter gudstjensten fylleri samt andra laster bedrefvos; och vid en förnyad visitation år 1836 beslöts att dessa predikningar småningom skulle indragas.

Om religionskunskapen och undervisningen före och under den stora ofredstiden kan ingenting sägas, men att döma af hvad de första biskops- och prostevisitationsprotokollerna efter freden antyda, samt af hvad öfriga samhällsförhållanden vid denna för Finland bedräfliga tidpunkt tillkännagifva, lågo hvardera i lägervall. Landet sjukades länge, emedan krigets sår blott småningom läktes, och först efter en längre tid förmärktes blodet åter strömma i samhällskroppens domnade lemmar. Då N. Wrigstadius, pastor i Eura, dött 1714, stod pastoratet för krigsoroligheterna, under hvilka sockneadjunkten A. Chalenius bortfördes i fångenskap hvarifrån han icke återvände, en längre tid obesatt, och vården om det ombesörjdes af kyrkoherden i Raumo, Prosten Ståhlberg. Sedermera erhöll kyrkoherden i Pyhämaa, Gr. Gottleben, som flyktat till Sverge, drottning Ulrika Eleonoras fullmakt på Eura pastorat år 1719, och lyda orden uti den: "hafvande han, så snart den orten vår Krono blifvit återställd, då att njuta de rättigheter, som efter

Kongl. förordningar, samma Beställning tillkomma". Omnäm-
nas kan förtjena, att hans måg och efterträdare, Joh. Ho-
meen, på pastoratet erhöll Kongl. Maj:ts survivance-fullmakt
år 1722.

I kyrkoväsendet uppträdde en högre lyftning först med
Laihianders verksamma ande. Religionskunskapens tillstånd
skildras af honom sålunda: "om för 50 å 60 år sedan man
kunde knapt anse $\frac{1}{4}$ för mindre kunniga, men väl $\frac{1}{2}$ för
minst kunniga, så kan jag likväl påstå att af 1159 communi-
cancer som finnas i thessa församlingar öfver 500 äro väl in-
komna, inemot 400 försvarl. och knapt 280 svaga d. ä.
som icke kunna katechesen inan och utan till"; tillika an-
märkes, det större delen af dessa i sin kristendom mindre hem-
mastadda voro till åren komna, och på hvilka särdeles myc-
ken förhoppning icke vore att bygga. För ungdomens under-
visning har härstädes mycken omsorg visats. Redan år 1755
omförmäles vid en biskopsvisitation, det vissa tjenliga män i
byalagen blifvit utsedde till barnalärare; och vid en förnyad år
1784 uppmanades pastor att tillse, "det barn redan vid 6:e å
7:e året måtte tillhållas att läsa, emedan de vid tilltagande
år blifva tröga, hvaremot de vid denna ålder äro böjligare
och minst af andra sysslor hindrade". Denna uppmaning var
äfven af behovet påkallad, ty under dåvarande pastor, C.
Polviander, en ålderstigen man, bedrefs undervisningen slappt,
och kyrkoböckerna fördes icke med den noggrannhet man har
anspråk på att fordra. Arvid Paulin, som 1803 emottog pa-
storsvården i Eura, upparbetade den vårdslösa undervisnin-
gen. Allmogen ålades att icke blott lära sig katechesens egent-
liga innehåll, utan jemväl de under hvarje stycke upptagna
skriftenes språk, och fritogos från det sistnämnda endast de
som uppnått det 30:e året. Med samma nit verket påbegyn-
tes af honom har det af hans efterträdare blifvit fullföljdt.

För det närvarande uppträda barnen på läsförhör, då de uppnått 6 år och vid 12 års ålder böra de känna sin kateches med skriftenes språk. I äldre tider lästes Gezelii och Svebelii katecheser, nu begagnas allmännast Svebelii och ganska sällan Möllers. Husförhören ske engång om året, dem pastor och sockneadjunkten öfverallt bivista, samt äro fördelta i 25 nattbol eller läsförhörslag. I denna embetsförrättning deltaga kapellanerna sålunda, att kapellanen i Kiukkais öfvervarar 10 af dem i eget kapell samt 5 i moderkyrkolandet, och kapellanen i Honkilaks 5 i eget kapell samt 8 inom moderkyrkodistriktet. Efter slutade läsmöten begynner skriftskolan som bivistas efter fyllda 14 år. I moderkyrkoförsamlingen fortgår skriftskolegången i 16 dagar, 4 timmar på för- och 4 på eftermiddagen, och dela pastor och sockneadjunkten sig emellan undervisningen; i kapellerna begynner den senare och varar 10 à 12 dagar, hvarförutom pastor i 2 dagar undersöker skriftskolebarnens insigter i kristendomskunskapen. Ungdomen konfirmeras af pastor samt admitteras i moderkyrkolandet midsommartiden, uti Kiukkais i början af september, uti Honkilaks i början af augusti. Kyrkospråket är det finska, och det utan undantag i kapellerna, men i moderkyrkolandet förrättas efter slutad finsk gudstjenst äfven svensk 3 à 4 ggr om året.

Om religiositeten kan icke sägas att den här är bättre eller sämre än annorstädes i landet. Tidens likasom predikanternas klagan är densamma som århundraden fört: ljumret och likgiltighet för religionen. Helt och hållet ogrundad kan denna klagan icke vara och orsaken torde ligga närmare än man förmodar. Neka torde man icke kunna att religionsundervisningen är i visst hänseende ensidig, om den företrädesvis framhåller den konfessionella åtskilnaden, såsom kristendomens väsende, samt förbiser det kristliga lifvet, kristendomens sanna universalism. Under det läroformlerna — hvilka enligt

sitt historiska ursprung endast äro enskilda uttryck af det kristliga medvetandet, sådant det begripit och uttalat sig hos olika folk och på olika tider — vexla, förblir det kristliga lifvet till det mesta oberördt, emedan de förra röra sig inom abstrakta tankebestämningar, för hvilka lifvet eller den lefvande tanken måste vara mer eller mindre främmande. Och det torde icke heller kunna uppvisas, att det fromma sinnelaget, den kristliga ödmjukheten, det rena hjertat — och de renhjärtade skola se Gud — är annorlunda beskaffadt hos greken, katoliken och kalvinisten än hos luteranen; hvilket jemväl det sunda omdömet intygar, då det utan tvekan kallar den som saknar det kristliga sinnelaget okristen, men aktar sig för att fälla samma dom öfver den öfvertygelse, som med den egna icke öfverensstämmer. Fixeras derföre tron såsom lära så skarpt att tron såsom lif är ett försvinnande moment, blifva lifvets högre frågor blott rena förståndssaker, dem man engång i veckan på några dertill egnade timmar reglerar. Denna dualism i det kyrkliga medvetandet, att tanken är ett, lifvet ett annat; att hvarje tanke icke är en sann verklighet, en öfvertygelse; att kyrkans enhet anses bestående under det öfvertygelsen äro olika — ifall man anser kyrkan lefva uti och uppbäras af det hos hennes medlemmar lefvande kyrkliga medvetandet och icke utgöras af blotta läroformler — är det onda utaf hvilket kyrkan sjukas. Reaktioner häremot äro sekteriska rörelser, hvilka dock icke komma utöfver sin partikularistiska ståndpunkt, då de förvexla hufvudsak med bisak. Under medlet af förra seklet uppstodo i Finland flere, ehuru man icke noggrannt känner deras utsträckning och skiftningar. Samtidigt med rörelsen i NyCarleby, Pedersöre, Jacobstad, Wörö och Laihela ²⁰⁾ utbredde sig en annan, ehuru med olika karakter, i Lethala, Nystad, Nykyrka, Lappo och Eura. Oaktadt dessa tvenne hafva med den nuvarande pietistiska flere beröringspunkter, framstår

den i Eura med för många egendomliga drag att kunna med tystnad förbigås. Första anstötten erhöll den svärmiska riktningen härstädes ifrån de omnämnde närliggande socknarne samt utbröt med häftighet den 6 juni 1758²¹). Dessa svärmar karakteriseras genom en inre oro öfver egen och andras obotfärdighet, genom olycksaligheten af sitt tillstånd, genom hopplösheten om sin räddning, genom förtviflan öfver sin ställning samt en i högre grad stegrad känslighet, som dels öfvergick till en art af clairvoyence, dels yttrade sig i ofrivilliga rörelser och häftiga nervskakningar. De som starkast afficerades af det sistnämnda föllo i darrning, skälfnung och ryckningar, utan att, sålänge den förhöjda sinnesstämningen och nervskakningen påstod, kunna beherrska sina rörelser eller åtbörder; hvarförutom de pustade, suckade och skriade öfver verdens ondska, otro och säkerhet, samt varnade och förmanade till bättring, emedan yttersta domen vore för handen. De som hade anstrykning af clairvoyence kunna fördelas i tre grupper. Till den första höra de som råkade i en slags svimning eller afdåning, hvarvid ögonen tillslötos, och de hade under detta tillstånd visioner samt voro medvetna af hvad som försiggick omkring dem; till den andra de som icke föllo i dvala utan med öppna ögon sågo syner i kyrkan och annorstädes, samt utmärkte sig genom ihärdigheten att förfakta sannfärdigheten af sina syner; till den tredje de som utan att ega egentliga visioner, omtalade hvarjehanda besynnerliga händelser och tilldragelser, föröfvade brott m. m., hvilka i föreställningen förekommo dem som passerade, hvilket de ock sedermera i verkligheten befunnos vara. Att underslef och konstgrepp icke saknades, är lätt att inse, men detta upphäver icke ifrågavarande faktum. Äfven barn å 10 och 12 års ålder angrepos af sjukdomen, och redogjorde under detta tillstånd för förhållanden dem de hvarken sett eller kunnat känna.

Härvid får dock anmärkas, att det skedde i dunkla och orediga uttryck, i anspelningar, uti hvilka man inlade ett innehåll, som de i sjelfva verket icke egde. Sitt tillstånd betraktade de som en synnerlig Herrans nåd, och den förhöjda sinnesstämningen som den Helige Andes omedelbara ingifvelse. Särskilta omständigheter bidrogo att styrka dem häri. Bland andra den, att en qvinna, som icke admitterats till nattvarden samt för försummelse i sin kristendomskunskaps inhemtande dömts att instundande höst sitta i fotstock, plötsligen och likasom genom ett trollslag kunde redogöra för salighetsordningen och åtskilliga af en kristens pligter. Kyrkoherden Laihiander anställde med henne förhör och säger, det hon, som icke kände bokstäfverna eller kunde det ringaste utantill sin kateches, nu läste någorlunda i bok och lemnade nöjaktiga svar i sin salighetsordning. Öfver detta vid första anblicken oförklarliga förhållande lemnar denna qvinnas egen bekännelse den bästa upplysning. Hon erkänner, att hon icke vårdat sig om predikan vid den offentliga gudstjensten eller om salighetsordet hvilket under skriftskolegången meddelades, men att hvad hon der hört hade efter hennes omvändelse uppgått klart för hennes medvetande, likasom ur en gömma. Men på en tid, då endast en anstöt behöfdes för att bringa svärmeriet i fullt utbrott, kunde denna händelse endast tjena till att nära detsamma. Anmärkningsvärdt är, att tider som äro rika på svärmerier, föregås af rubbningar och oordningar i samhällsskicket eller lefnadsförhållandena, af märkvärdiga naturföreteelser, af hunger, pest eller krig, och att sålunda till den förhandenvarande missbelåtenheten yttre förhållanden ansluta sig, hvilka påskynda eller framkalla dess utbrott. I Eura tillstötte jemväl omständigheter, hvilka icke voro utan inflytande på svärmeriet. Skydraget, som upplyftade kyrktaket och hotade att lösrycka ena gafveln, samt den starka åskan, som slog ned i kyrkan och

anställde förödelser, inträffade 1755; följande året dog abborn i Pyhäjärvi och förpestade luften; och år 1757, samma år svärmeriet utbröt, voro åboer på 30 hemman på vägen att svälta ihjäl. Svärmeriet höll ut till början af 1760, och under denna tid eller 1 1/2 år angrepos deraf öfver 200 personer. Ett drag, och detta i högsta måtto för denna riktning karakteristiskt, må sluta teckningen. Den saknade det andliga högmod, den sjelftillräcklighet, det förakt för ordets tjänare som är egen för den ofvannämnde i Österbotten och i allmänhet den nuvarande pietistiska. Hos ordets tjänare sökte de råd och upplysning och tröst; de knäföllö för sin pastor, omfattade hans knän och besvuro honom med mot himlen uppräckt händer att rädda dem ur deras själavånda. I samband härmed får icke sättas det 1774 i Tuulensuu torp af Panelia by timade "Panelia oväsendet" ^{18a}), ett dumt och enfaldigt uppträde, hvori Kontraktsposten, Teol. Doktorn Mich. Lebell och Sockneadjunkten i Eura Joh. Wegelius så komprometterade sig genom hållna samtal med en förment ande, att den förra suspenderades från sin tjänst på 4, den sednare på 2 månader. Pietismen af den såkallade Renbergiska skolan är för det närvarande gängse, förnämligast i Panelia by, och torde räkna omkring 200 anhängare.

I Juridiskt och Kameralt afseende. Eura bildar i judicielt afseende ett tingslag med Kjulo, Säkylä och en del af Pöytis socken — Heinäjoki och Yläne kyrkoby af Yläne kapell — under Nedre Satakunda domsaga i Åbo och Björneborgs lagsaga, hörande till Åbo Hofrätts jurisdiktion; och i civil förvaltning ett eget länsmansdistrikt i Nedre Satakunda härad af Åbo och Björneborgs län. Man känner ingenting om Finnarnes lagskipningssätt före landets underkufvande af Svenskarne, likasom det är obekant huru för-

förhållandet dermed var de första seklerna af det svenska öfverväldet. Återstode helst några spår som antyde, att det skedde i likhet med Göthernas under bar himmel, inför Gud och hela världens åsyn, på höjder och kullar och i lundar, der höfdingen med sin nämnd, då rättegångsstämmor och ting höllos, suto på stenar i en rundel eller aflång ordning — sådana domkretsar, hvaraf lemningar anträffas mångenstädes i Sverge ²²) — vore man frestad att tro, det Keräjämäki, en löfbevuxen aflång kulle, på östra sidan om Eura å gent emot Storvahe mangård, varit en sådan tingsplats. På midten af kullen stå i en krets, af 10 å 12 alnar i diameter, tolf stenar, tjenliga till platser för de lagskipande, och den rymliga kullen till forum för den samlade menigheten. Men då hvarken tradition eller urkunder derom lemna några underrättelser, får man betrakta det betecknande namnet Keräjämäki och tolfstensrundeln såsom en ödets sällsamma lek med ord och symboler.

För öfrigt hafva vi om Euras historia i lagskipningsväg endast få uppgifter att meddela, men kunna dock antaga för säkert, att Eura i detta afseende likasom i ekklesiastikt icke blifvit oberördt af tiden och dess förändringar. Anledning till denna förmodan gifver en "physico-oeconomisk beskrifning öfver Hvittis" af år 1759 ²³), hvori det omförmäles att en häradsgård af år 1429, rörande råer mellan Kjulo och Kumo socknar, utvisar, det häradsting med Ulfby-, Kumo-, Hvittis-, Eura-, Kjulo- och Säkyläboer hållits i Eura socken, och att sålunda sex socknar hört under detta tingslag. Eljest tyckes en tillfällig fördel, en lokal omständighet understundom bestämt anordningarne i äldre tider. Sålunda hörde den till Eura-åminne stötande Panelia by under Eura-åminne tingslag, hvarifrån den år 1722 afskildes och flyttades under Eura tingslag, under hvilket det öfriga af kapellet lyder. För det närvarande består Eura tingslag af Eura, Kjulo och Säkylä sock-

nar samt tvenne byar, Heinjoki och Yläne kyrkoby ifrån Yläne kapell af Pöytis socken. Bland förändringar, som tillhöra en sednare tid är styckningen af Nedre-Satakunda domsaga i tvenne delar, af hvilka den ena utgör den nuvarande med detta namn, den andra Wehmo domsaga; samt Eura länsmansdistrikts inskränkning till sitt nuvarande omfång. Domsagans delning skall hafva försiggått i början af innevarande sekel. Under den nuvarande Nedre-Satakunda lyda Ufsby och Sastmola socknars tingslag, Kumo tingslag, samt Eura, Kjulo och Säkylä socknars tingslag; den andra delen utgjordes af Hinnerjoki Kapells samt Eura-åminne, Lappo och Raumo socknars tingslag, Lethala och Pyhämaa socknars tingslag, Nykyrko sockens, Wehmo sockens och Töfsala sockens tingslag. Länsmansdistriktet, som före år 1838 utgjordes af Eura, Kjulo och Säkylä socknar samt Heinjoki och Yläne kyrkoby, består nu af Eura socken och de två sistnämnde byarne; den återstående delen af det förra distriktet afsöndrades såsom ett eget länsmansdistrikt under Öfre-Satakunda Nedredels härad.

Hemmanen i Eura hafva till sin natur väl undergått förändringar likasom annorstädes i landet, men flertalet af dem hafva bibehållit sin ursprungliga. Dock saknas icke undantag. Storvahe rusthåll har varit säteri ²⁴⁾: "Stoor Wahe Gårdh som för detta hafver varit Säterij, men nu till Rusthåld anslaget, samt Lillvahe är under till Augument". En icke ringa del af jorden innehade adliga ätter, hvilket, såsom man känner, var fallet öfverallt i Finland. Sorkkis by och Lähteenoja, tillsammans närmare 9 $\frac{1}{2}$ mantal, tillhörde Kurckska ätten ²⁴⁾: "Sorkkis med Hemmanet Lähdenoja som till Kongl. May:st och Cronan af högvälborne fru Merta Kurks Respective Hrr arfvingar för Kiulohålms gårdh åhr ährsatt." Äfvenså var en icke mindre del gifven i förläning. Genom Karl XI:s reduktion återbragtes under kronan Kauttua by, som då bestod af 10 krono-

skattememman, Vahe rusthåll och större delen af Eura socken, hvilka voro förlänade åt Generallöjtnanten Leonard Wittenberg⁶⁾. Förläningarne hade sitt mönster uti donationerna till andliga stiftelser under den katolska tiden, och oväntadt är det icke att finna, det kyrkan äfven här besatt ett hemman^{16a)}. Gåfvobrevet på det donerade hemmanet anföres här såsom ett prof på det svenska språket den tiden och tillika som en karakteristik på huru det religiösa elementet genomträngde och beherrskade alla samhällsförhållanden. "In nomine Domini Amen. Gör jac Arvidh Clawsson mith testament aff offta forre betenkt oc vel berodhno modhe, än tha jach är kranker till min likam, thaa är jach helbrygd till min siäll ok sinne: forst giffuer jach gudj, Jomffru Maria, sancta Anna ok allt hyme- rikis Herrskap mith lif ok mina siäll; giffuer jach eth godz som jach haffuer köpt i Äffra sokn j Sorkis by, till the helga tree Konungha altare j Domkirkiona j Åbo, ffor mina siäll och mina föräldra siäla ok mina käre hustru Ingeborgh, Hr Arvith Bentzs. dotther, oc for alla crisna siäla, i sva motto, ath ther skall bidies for ooss allom ford: om tiil äverdelighe tidhe. Tiil mera visso och forvarningha bidher jach verdelighen fad- her met gudz nadh biscop Olaff, biscop i Åbo, Mester Koorth Domproasth j Åbo, Benkt Lydikson, Mesther Peder Benedicti, Hartvig Jopson, Peder Karpalayn, Hans Lyndener, ath the hengie theris incigle met mina incigle for thetta breff. Datum Kyrw Anno Domini MDCLIX:o Dominica Letare."

Skattläggningen, som icke försiggått liktidigt, daterar sig från äldre tid, och det stora antalet t:nd jord på mantalet, som dervid tilldelats vissa byalag, antyder, då man känner Euras skaplynne, att dessa trakter varit dels vildmarker, dels oländiga, vattensjuka och svårt arbetade odlingsmarker. Oberäknadt impedimenter är antalet af t:nd jord på mantalet i Kiukkais: för Panelia, Köylpolvi, Laihia, som tillsammans ut-

göra mer än $\frac{2}{3}$ af kapellet, 1200 t:nd; för Harola 1100 t:nd; för Kiukkais, Eurakoski, Laukola, Rahvola, Mäkelä 600 t:nd; i Moderkyrkolandet: för Wanis, Sorkkis, Lähteenoja 1200; för Eura kyrkoby, Vahe, Kauttua, Mestilä 600; i Honkilaks för alla samhälligheter 800 t:nd. Mantalen äro till följe af en sådan skattläggning stora i jämförelse med hvad de äro på flere trakter i landet, och ett mantals hemman här är åtminstone 4 à 5 gånger större än på flere trakter närmast Åbo. I medeltal räknas på ett måttligt mantalshemman 50 t:nd åker och 150 t:nd äng; samt uppfödes på ett sådant 24 kor, 10 hästar, minst 4 par dragare, 20 ungnöt och 50 à 60 får. I Kiukkais, hvarest höbolen äro bättre, är ladugården vanligen större, och sålunda fodras t. ex. på Laihia $\frac{1}{2}$ mantals rusthåll 20 kor. Torpens egovidd och öfriga förhållanden äro i proportion med hemmanens. Det största räknar 15 t:nd åker samt uppföder 6 kor och 3 hästar, det minsta med 2 à 3 t:nd åker eger blott en häst och en ko. Ett torp, som hvarken är det bästa eller sämsta, eger vanligen 2 à 3 t:nd åker, 2 hästar eller en häst och en dragare samt 3 à 4 kor. Mantalen, som äro skatte, uppgå till $75 \frac{2}{3}$ och jordeboksräntan till 1255 Rub. 24 kop. S:r, eller fördelade på moderkyrkolandet och kapellerna: Kiukkais: $30 \frac{7}{12}$ mantal, jordeboksräntan 495 Rub. $95 \frac{1}{2}$ kop.; Moderkyrkolandet $30 \frac{1}{2}$ mantal, jordeboksräntan 518 Rub. 62 kop.; Honkilaks $14 \frac{7}{12}$ mantal, jordeboksräntan 240 Rub. $66 \frac{1}{2}$ kop. Hemmantalen hafva genom sammanläggning och klyfning tid efter annan varierat, hvilket kan ses i tabellen: "Lefnadsförhållanden" under rubrikerna: "seminanter, bönder på egna och andras hemman", men för det närvarande finnas i Eura 193 bebodda hemman och 6 boställen. Byarne bestå till det mesta af ett större antal till hvarandra tätt bebyggda hemman, hvilket osäkerheten för rofdjur och illasinnade menniskor gjorde till en nödvändighet i äldre tider; men denna hopgyttring är

för landtmannen i flere afseenden menlig, hvarföre ock numer, då omständigheterna det medgifva, utflyttning ur bolbyn icke är sällsynt. Byar och enstaka hemman uppräknas med afseende å läget från norr till söder, samt betecknas de förra med "B"; hvarförutom antalet af mantal och hemmantal, som på dem belöpa sig, angifves:

Kiukkais		Moderkyrkolandet		Honkilaks	
mtl.	h:n	mtl.	h:n	mtl.	h:n
B. Panelia	28	Wanis	1	B. Mannila	13
B. Laihia	4	B. Turajärvi	9	B. Auvais	4
B. Harola	13	B. Naarjoki	10	Haverö	3
B. Köylpolvi	6	Lähteenoja	3	B. Honkilaks	10
B. Kiukkais	7	r. Sorkkis	23	B. Löyttilä	4
B. Eurakoski	12	Prestgården	1	B. Komois	2
B. Makela	6	B. Kyrkoby	8	B. Lellais	6
Rahvola	1	Souppas	1		
B. Laukola	3	Stor- och Lill-Vahe	3		
		B. Kauttua	6		
		B. Mestilä	6		
Summa	80	Summa	71	Summa	42
	30 ¹ / ₂		30 ¹ / ₂		14 ¹ / ₂

Boställen äro uti Kiukkais: Rasi, inom Harola samfällighet, Löjtnants; uti Moderkyrkolandet: Knuutila, inom Sorkkis samfällighet, och Filppula inom Kyrkoby, det förra tredje korporalens vid Sekund-Majorens kompani af Lifdragonregementet, det sednare Fouriers; Liustari i Kauttua by, andra trumslagarens vid Sekund-Majorens kompani af Lifdragonregementet; uti Honkilaks: Pere, inom Mestilä samfällighet, sergeantens vid Eura kompani af Björneborgs regemente, och Haverö fältväbels. Haverö utgör ett boställe å $\frac{1}{2}$ mantal med tvenne skattehemman, hvardera å $\frac{1}{4}$ mantal. De sistnämnda skattlades för 5 å 6 årtionden sedan, och till upplysning om lägenheternas tillstånd i äldre tider kan förtjena omnämnas, att dessa hemman äro i det närmaste lika högt beskattade som rusthåll i socknen. Kiukkais och Honkilaks kapellbol äro icke hemman med mantal, utan hafva tillkommit genom särskilte af byalagen donerade stycken af åker, äng och skog, samt utgöra en egen slags sammansättning.

Panelia, ett stort byalag, som i areal och folkmängd utgör nästan halfva kapellet samt i röktal öfverstiger hela Säkylä pastorat, är otvifvelaktigt ett af de äldsta i denna trakt. Till dess tillvext har den derstädes förlagda predikostugan icke ringa medverkat, emedan, enligt tidens sed, man omkring helgedomen och i dess skydd fästade sina bopålar. Paneliabon har haft en svår natur att bekämpa och var ännu för 3 å 4 decennier sedan okänd för sin fattigdom. En på sina ställen stenbunden, på andra åter vattensjuk mark afkastade ganska ringa, men ihärdig flit och den i ett annat sammanhang omnämnda strömrensningen hafva omgestaltat naturen, och Panelia står numer icke efter de öfriga byalagen i kapellet. Inom denna bys område resa sig 4 å 5 stora och runda stenkummel, men traditionen om dem är dunkel och oredig. De äro 7 till 8 alnar höga samt vid jordbrynet 15 i diameter och kal-

las hiidenkiukat. Det största af dem, som står på en åker vid Jusu hemman, kan förklaras hafva uppkommit vid åkerns rödning, ifall stenarne ifrån den samlades på detta ställe, men öfver de öfriga kumlen, som ligga nära hvarandra och djupt i skogen på ett par virsts afstånd ifrån hvarje odladt ställe, lemna detta antagande icke någon förklaring; och hurvida det ens kan gälla om kumlet vid Jusu kan sättas i fråga, emedan det egna förhållande eger rum, att stenarne nästan utan undantag äro lika stora och af en mans börda.

I Moderkyrkolandet är Sorkkis det största byalag och har likasom Panelia varit ganska dåligt i äldre tider. Ännu omkring 1810 var fattigdomen der så stor, att knappt 10 hemmansegare, utan att köpa, egde spanmål från egen åker året om, hvarföre ock vid storskiftet, såsom det berättas, Sorkkisboerne skall hafva tilldelts en stor mo, kallad Kahala, såsom öfverlopps. De nödvändiga behofven, äfvensom utlagornå förskaffade ladugården och skogen. Byn ligger vid Eura å på en sumpig trakt, som tillföre varit mer sank, ty då den efter branden 1830 ånyo uppbyggdes, upptäcktes 1 $\frac{1}{2}$ aln under jordytan på ett ställe spiltor och på ett annat tvenne oxhufvuden. Men gräfningar förutom de för ändamålet behöfliga anställdes icke, emedan icke ens nyfikenheten förmådde besegra allmogens flegma.

Till Sorkkis stöter Eura kyrkoby, hvarest på skilda tider och olika ställen fragmenter af vapen blifvit funna. På den i det föregående omnämnda Keräjämäki kullen ser man graf vid graf, och då ställets egare godhetsfullt lät uppkasta 10 à 12 af dem sommaren 1849, kunde man vid närmare betraktande icke misstaga sig om hvad de varit. Så snart grafbotten mötte, blef sanden fastare och fullkomligen ren, hvar emot den var emellan jordytan och botten lösare och liksom ådrig eller genomskuren med streck af svartmylla. Några

lemningar, som påtagligare lemnat derom visshet, funnos icke, utom en spets af ett kastspjut, som var så förrostad att den stycke för stycke kunde sönderbrytas. Samma sommar påträffades vid plöjningen af en åker som hörer under Kauttua ett rostigt svärd, samt något år förut, då grundvalen lades till prestgårdens nya karaktarsbyggnad, några mindre jernpjeser, hörande till ridtyg, samt en klinga, på hvilken öfre delen af fästet var belagd med silfverinfattningar. De sistnämnde, äfvensom ett på samma backe funnet Kufiskt mynt — pregladt, enligt uppgift i III Tom. I Fasc. af Finska Vetenskaps-Societetens Akter, uti Samarkand år 305 efter Hedschra eller 917 efter Kr. f. under Kalifen Mektadir billahs' tid af Emiren Nasrben Ahmed — förvaras i Alex. Univ. samlingar i Helsingfors. I början på det nittonde århundradet skall på Nhorante rusthåll en fullständig rustning, harnesk m. m. blifvit funnen vid flyttningen af ett stall, men pietetskänslan för de dödas ro i grafven störde icke rustningens seklers gamla hvila. Af dylika lemningar hafva flere spår anträffats i äldre tider. Laihiander omnämner, att på prestgårdsbacken äro hundradetals grafvar och att under hans tid såväl på denna backe som kringliggande åkrar och Eura storäng "åtskilliga människoben, korsgevär, handpikar, sabelstycken och små messingskeder" blifvit funna, samt att han vid anläggningen af en kryddgård upphittat "Svenska och Pálniska pengar". Sålunda har Eura utan tvifvel varit skådeplatsen för någon större eller mindre drabbning. Men stridsgnyet har icke ljudit starkt nog för att förnimmas af historien. Hon är stum, och blott de förmultnade lemningarne tala genom sin tillvaro i orediga ljud: här striddes, här dog man — för hvad? — det vet ingen. Traditionen förmäler att på Eura storäng stått tvenne slag, det ena under Gustaf I:s tid, det andra under Carl IX:s. Det förra var icke något slag utan blott en mordscen. En stark

inqvartering svenska soldater hade vid sitt aftåg föröfvat mycken våldsamhet, hvarföre allmogen reste sig och nedgjorde största delen. Otroligt är det icke att allmogen, som plågas af tunga borgläger, grep till vapen, då olagliga tillgrepp ökade förtrycket. En skrifvelse af Karl IX till ¹⁷⁾ "N. N. att han lather bönderne vdi Eura Sochun och Kiulo fierding, hafwe blifwe aldeles okrafde för the åtherstäder the äre blefne skjellige" dat d. 28 juni 1593 utvisar att icke blott då, utan äfven dessförinnan Eura allmoge varit af inqvartering besvärad: — — — "Må thu wetha N. N. att undersåtherne vdi Eura och Kiulo fierding, hafwe igenom deres vthsende bud till oss klageligen låtid gifwe tilkenne, att endogh the i denne näst förlidne winther så wäll som offte *tilförende*, hafwe haft store Borgleger och gestningar af Krigzfolket der i landet", m. m. Det andra slaget skulle hafva stått emellan Karl IX:s och Sigismunds partier. Sanningen af denna tradition tyckas de funna mynten bekräfta, isynnerhet då man känner att dessa partiers ströfkorpsar tågade öfverallt i landet samt stridde hvar de möttes; men oförklarligt är det att Laihiander, en af sin tids upplystare prestmän, icke dechiffrerat inskriptionen på de svenska och polska mynt han säger sig hafva funnit, hvarigenom denna tradition kunnat bringas till ett afgjordt faktum.

Söder om Eura kyrkoby vidtager Kauttua by, anmärkningsvärd för det derstädes befintliga jernbrukét, kalladt Kauttua ²⁵⁾). Kauttua bruk, med sina romantiska och af konsten förskönade omgifningar, ett af de vackraste ställen i socknen, är anlagdt af Landshöfdingen Lorenz Creutz, son till den för sitt tragiska slut uti sjödrabbningen vid Malmö bekanta Amiralen och Riksrådet L. Creutz. En stångjernshammare med tvenne härdar, den ena priv. den 21 juni 1689 samt uppförd samma år, den andra hitflyttad, efter erhållet tillstånd af d. 30 dec. 1697, ifrån Kirjakala i Uskela, hvilket bruk jem-

väl egdes af Creutz, utgjorde Kauttua bruks första grundläggning. Bruket åtnjöt 6 års skattefrihet, hvarefter det erlade 3 ½ skeppund i hammarskatt, hvilken i enlighet med förordningen af den 2 jan. 1693 skulle utgöras med ett skeppund för hvarje hundrade. Skattefrihet beviljades ytterligare från 1707—1714, en följd af de dåvarande tidsförhållandena. Den stora ofredstiden inbröt och hammarslagen tystnade. Kommunikationen med Sverge, hvarifrån tackjernet hemtades, afbröts och koltillförseln afstannade. — Eljest led bruket ofta brist på kol, en olägenhet som icke ens i sednare tider kunnat helt och hållet afhjelpas, och i äldre tider stodo verken stundom 9 månader å rad. — Ur sitt förfall upprestes bruket af Handlanden Paul Timm, dess sedermera vordne egare. Den sista ättingen af Creutzska familjen på Kauttua var Öfverstlöjtnanten, Baron L. Creutz, hvarefter bruket tillföll Ryttmästaren, Baron G. H. Lybeckers arfvingar. En fullmakt af Agneta C. Wachtmeister, dat. Åkerholm d. 13 augusti 1731, berättigar Auditören J. Östman att "föryttra Sterbhusets rätt till hvem helst det vara må, emot en så stor köpeskilling, som åsämjas kan" och köptes bruket med alla derunder lydande lägenheter af Handlanden P. Timm för "femtusende Dahler K:r mt". För det närvarande innehafves det af Geheime-Rådet A. H. Falck, gift med Handlanden P. Timms sonasons dotter. Då bruket af Handlanden Timm sattes i skick, var dess tillstånd icke det bästa. Det befriades från alla utlagor, såväl extra som ordinarie, i 8 års tid, hvilken skattefrihet ytterligare förlängdes på 5 år. Efter denna tids förlopp erlades 7 skeppund i hammarskatt och tillverkade bruket således 700 sk:nd årligen. Verken ökades någon tid derefter, och år 1759 voro följande inrättningar i verksamhet: en stångjernshammare med tvenne härdar samt en kniphammare och två spikhamrar för det gröfre manufaktur- eller såkallade svartsmidet. Dessa verk jemte

en stångjernshammare, priv. den 3 febr. 1806, samt några smärre inrättningar, en qvarn, ett slipverk, en såg m. m. utgöra det nuvarande bruket. Det är priv. för tvenne hamrar med tre härdar till ett årligt smide af 1350 sk:nd och erlägger i hammarskatt 20 sk:nd; hvarförutom öfversmide med någon tillökning i hammarskatten skall idkas. Finlands 21 stångjernsverk äro privilegierade för ett årligt smide af $14,921 \frac{3}{4}$ sk:nd, och tillverkas sålunda på Kauttua $\frac{1}{11}$ af den inhemska produktionen. Bruket är jemväl det största i landet och har 150 sk:nd högre smide än Östermyra i Ilmola, som ibland de finska stångjernsverken intager det andra rummet i ordningen. Tackjernet, som här bearbetas, hemtas från Sverge och Fredriksfors masugn i Ulfby. Vid brukets foundation uppgafs Tykö såsom orten hvarifrån tackjernet skulle hemtas, men redan i äldre tider togs det från Sverge (Nora och Lindes), dit jemväl öfverskottet af den i Finland icke åtgångna tillverkningen öfverskeppades samt utbyttes mot tackjern. Af den närvarande tillverkningen åtgår en ringa del i socknen, till det mesta i utbyte mot kol, den öfriga skall försändas till Reval, Riga, Tammerfors, Björneborg och Nystad.

Beskrifningen åtföljes af en geografisk karta,

EURA SOCKEN.

1849.

FÖRKLARING:

- ✚ Moderkyrka.
- ✚ Kapellkyrka.
- ✚ Prestgård.
- ✚ Herregård.
- ✚ By.
- ✚ Enstaka Hemman.
- ✚ Jernbruk.
- ✚ Gästgiveri.
- Allmän landsväg.
- Sockenväg.
- Byväg.
- Sockenrä.
- Kapellrä.
- Samtällighetsrä.

10 Werst.